

koşul, engelli kullanıcının eğitilmesidir. Engellilerin eğitiminin yanı sıra onlar için hazırlanmış bilgi kaynaklarının zenginleştirilmesi, devletin bu konudaki araştırmalara destek vermesi ve hazırlanacak elektronik yayınların vergi kapsamı dışında tutulması gibi özendirici tedbirlerin alınması kaçınılmazdır. Bununla birlikte, elektronik yayıncılık endüstrisinde engellilerin de katkıda bulunabileceği açık olup istihdam olanakları yaratılmalıdır.

VI. ÜLKEMİZDE ELEKTRONİK YAYINCILIĞIN VE TÜRKÇENİN YAYGINLAŞTIRILMASI

Ülkemizde elektronik yayıncılığın gelişmesinde çok önemli bir etken olan bilgisayar okur-yazarlığı ve İnternet kullanımının son yıllarda artış göstermesine rağmen çok yetersiz olduğu bilinmektedir. Bu konuda özellikle Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı'na büyük görevler düşmektedir. Okullarda bilgisayar ve İnternet kullanımının yaygınlaştırılması için gerekli eğitim programları yeniden düzenlenmeli; Kültür Bakanlığı da elektronik yayıncılığı teşvik edecek girişimleri başlatmalıdır. Böylelikle matbaada kaybettiğimiz ikiyüzyetmişbeş yılı elektronik yayıncılıkta kaybetmemiş oluruz. Aksi taktirde kendi dilimizdeki elektronik yayınların oluşturulamadığı bir ortamda yabancı bilgi kaynaklarına bağımlılığımız giderek artacak ve bilgi toplumu olma yolundaki çabalarımız yetersiz kalacaktır.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken noktalardan bir tanesi de elektronik ortamda Türkçe kullanımının yaygınlaştırılmasıdır. Böylelikle her alanda olduğu gibi dilimizi yabancı dillerin etkisinden kurtarma düşüncesi elektronik kaynakların erişiminde de hayata geçirilebilecektir.

VII. ELEKTRONİK YAYINCILIKTA ULUSAL POLİTİKA SORUNU

Çağımızda iletişim araçlarının ortaya çıkması, bilgisayar ve iletişim teknolojisinin gelişmesi ile toplumların her kesiminde bilgi paylaşımını kolaylaştırmış ve bu yöndeki gereksinimleri de çe-

şitlendirmiştir. Böylelikle bilgi çağı olarak tanımladığımız bu çağda bilgi kaynaklarının biçiminden çok doğrudan bilginin kendisine ulaşmak önemli hale gelmiştir. Ancak toplumumuzun bilgi kullanma alışkanlığı ve teknolojik koşullar, kültürel ve sosyo-politik ölçütler ele alınıp incelendiğinde ülkemizde henüz bilgi toplumunun oluşmadığı görülecektir.

UNESCO ve IFLA gibi kuruluşların oluşturduğu belgelerle farklı ülkelere ait telekomünikasyon yasaları incelenmiş ve son yıllarda giderek güncellik kazanan elektronik yayıncılık politikalarının barındığı duyarlı noktalar ve bunlara karşılık gelen çözümler belirlenmiştir.

Ulusal ve uluslararası düzeyde üretilen bilgiye gerektiğinde hem basılı, hem de elektronik ortamda erişimin ve etkin kullanımının sağlanabilmesi için yine ulusal düzeyde bilim ve teknoloji alt yapısının oluşturulması kaçınılmazdır. Elektronik yayıncılık konusundaki önceliklerin belirleneceği bir politika ulusal bilgi politikasından ayrı düşünülmemelidir. Uluslararası gelişmelerin dışında kalmamak için uluslararası politikalara uyumlu ulusal politikaların bir an önce oluşturulması ve yaşama geçirilmesi çok önemlidir.

VIII. SONUÇ ve ÖNERİLER

Mevcut ve olası sorunlara çözümün bir sistem yaklaşımı içinde ele alınması öncelikli olarak yapılması gereken işlerdir. Tek tek sorunlara çözüm aramakla birlikte sorunların kaynaklandığı sistemin ulusal kültür ve bilim politikaları çerçevesinde incelenmesi kaçınılmazdır. Ulusal kültür ve bilim politikaları kapsamında ele alınacak elektronik yayıncılık politikaları yukarıda üzerinde durulan sorunlara çözüm getirecek yasal ve teknolojik düzenlemeleri kapsamalıdır.

Konuya ilişkin önerilerimiz, genel olarak, aşağıda sıralanmıştır:

- * Elektronik bilgi kaynaklarının sağlanması konusunda uygulamaya yönelik kurallar ülkemizde henüz kesinlik ka-

zanmamıştır. Bu konu kurumlar, kişiler, kütüphaneler ve üreticiler (yayınevleri dahil) açısından tek tek ele alınmakla birlikte bu unsurların karşılıklı ilişkileri göz ardı edilmemelidir.

* Gerek ulusal gerekse yabancı dildeki elektronik bilgi kaynaklarının ve bilgi hizmetlerinin depolanması ve erişiminde karşılaşılan telif hakları, sansür, bilgi edinme özgürlüğü ve haklarına ilişkin sorunlar giderilmelidir.

* Telif haklarına ilişkin olarak:

1. Kopyalama olanaklarının çeşitliliği, çokluğu ve kolaylığı nedeniyle elektronik yayınların telif haklarının korunması her zaman kolay olmamaktadır.
2. Basılı medyanın aksine, elektronik yayınların sabit bir bilgi taşıyıcısı yoktur. Örneğin, digital bir resim ya da metin hem diskette hem de CD-ROM da yer alabilmektedir. Elektronik nesnenin bilgi taşıyıcıları arasındaki transferi diğer hiç bir medya ile karşılaştırılamayacak kadar kolay ve hızlıdır.
3. Elektronik ortamdaki eserler (resimler, metinler, vb.) basılı medyada hemen hemen hiç olanaklı olmamasının aksine düzenlenebilir ve dolayısıyla kolayca değiştirilebilir durumdadır. Bu nedenle de haksız kullanımlar kolaydır. Buna bağlı olarak telif haklarının çiğnenmesini fiziksel ya da elektronik yöntemlerle engellemek neredeyse olanaksızdır.
4. Bunların önüne geçebilmek için telif hakları ihlalleri ağır yasal yaptırımlarla cezalandırılmalıdır. Bu yaptırımlar yaygın bir biçimde duyurularak etkisi artırılmalıdır.
5. Elektronik yayınlar için hızlı ve kolay tescil mekanizmaları kurulmalıdır. Bu mekanizmalarla özgün eserlerin di-

ğerlerinden ayırt edilerek telif hakları ihlallerinin kolayca saptanması sağlanabilir. Tescil mekanizmaları, düşünce özgürlüğünü engellemek üzere tarafsız sivil toplum kuruluşlarınca onaylanan tarafsız bilirkişilerce oluşturulmalıdır.

6. Telif hakları yasası ile Derleme yasası arasındaki ilişkinin belirlenerek, her iki yasanın birbiriyle çelişmesi engellenerek, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda elektronik yayınlara ilişkin düzenlemeler yapılarak, ilgili kanunun uygulanmasını sağlayacak kurum da organize edilmelidir.

* Elektronik bilgi kaynaklarının depolanması ve erişiminde Türkçe kullanımının yaygınlaşmasını sağlayacak girişimlerde bulunulmalıdır.

* Elektronik ortamda belirli bir ücret karşılığında erişilecek bilgi kaynakları yayınevleri ile yapılacak lisans anlaşmalarıyla sağlanmaktadır. Ancak kütüphanelerin bu lisans anlaşmalarında dikkat etmeleri gereken konuların açıklığa kavuşturularak ulusal düzeyde ortak konsorsiyumlar oluşturulmalıdır. Bu konsorsiyumlar hem ulusal hem de uluslararası düzeyde üretilen elektronik bilgilere erişim modelleri oluşturulmasında politikalar belirlemelidir.

* Bilgisayara dayalı Türkçe çoklu ortamların (multimedya) geliştirilerek eğitim-öğretimi desteklenmesi sağlanmalıdır. Devlet konuyla ilgili çalışmaları ve yayınları özendirici tedbirleri almalıdır.

* Engelli kullanıcının elektronik yayın kullanımı konusunda eğitilmesi, engellilerin eğitiminin yanı sıra onlar için hazırlanmış bilgi kaynaklarının zenginleştirilmesi, devletin bu konudaki araştırmalara destek vermesi ve hazırlanacak elektronik yayınların donanımın vergi kapsamı dışında tutulması gibi özendirici tedbirlerin alınması kaçınılmazdır.

Bununla birlikte, elektronik yayıncılık endüstrisinde engellilerin de katkıda bulunabileceği açık olup sektörde istihdam olanakları yaratılmalıdır.

- * Toplumun her kesimine hizmet veren kamu kütüphanelerinin, bilgi edinmede fırsat eşitliği ve bilgi edinme özgürlüğüne katkıda bulunmak amacıyla, elektronik yayınları sağlaması ve bu yayınları hizmete sunabilmesi için gerekli alt ve üst yapı yeniden düzenlenmelidir.

Son söz olarak, konuyla ilgili politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında ilgili kesimlerin ivedilikle ve eşgüdüm halinde çalışarak, ülkemizde matbaanın geç girişinde kaybedilenlerin elektronik yayıncılık alanında yaşanmaması ve evrensel gelişmelerin dışında kalınmaması dileğiyle Kongre üyelerine saygılarımızı sunarız.

7. KOMİSYON
DERLEME SORUNLARI VE BİBLİYOGRAFİK KONTROL KOMİSYONU

BAŞKAN

Dr. Fahrettin ÖZDEMİRÇİ
Ankara Üniversitesi
D.T.C.F. Kütüphanecilik Böl.

BAŞKAN YRD.

Ahmet ÇELENKOĞLU
Milli Kütüphane Başkanlığı

RAPORTÖR

Zakir KÖSEOĞLU
Türk Kütüphaneciler Derneği

RAPORTÖR

Ayhan DÜZGÜN
Başbakanlık Basın Yayın ve
Enformasyon Gen. Müd.

ÜYE

İlyas ERDEM
Basma Yazı ve Resimleri
Derleme Müdürlüğü

ÜYE

Mustafa BUĞUÇAM
Kültür Bakanlığı
Hukuk Müşavirliği

ÜYE

Bülent ERGEN
İstanbul Üniversitesi
Edeb. Fak. Kütüphanecilik B.

ÜYE

Sevin İLGÜN
YÖK

ÜYE

Dr. Tuncer YILMAZ
T.B.M.M. Kütüphanesi

ÜYE

Beyhan ŞENYÜZ
Kültür Bakanlığı
Yayımlar Dairesi Başkanlığı

ÜYE

Hamdi ÖZKAN
Matbaacılar Odası

ÜYE

Reyhan İSKEÇELİ
İstanbul Üniversitesi
İletişim Fakültesi

ÜYE

Berrin ACAR
Kültür Bakanlığı
Kütüphaneler Genel Müd.

ÜYE

Aytaç YILDIZELİ
TÜBİTAK
Ulakbim

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ

7. Komisyon:Derleme Sorunları ve Bibliyografik Kontrol

Komisyon Raporu

Giriş

Araştırma yoluyla bilinmeyenlere ulaşmak ve elde edilen bulguları toplum ve bilimin hizmetine sunmak için üretilen bilginin kaydedilerek, ortamına ve biçimine bakılmaksızın belge halini alması büyük önem taşımaktadır.

Matbaanın bulunuşu, bilim ve teknolojideki gelişmeler, araştırma ve geliştirme çalışmalarına verilen önem, dünyadaki bilgi-belge üretiminin çeşitlenerek artmasına yol açmıştır. Yayın sayısı ve türünde görülen bu artış, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında önemli boyutlara ulaşmıştır.

Hızla gelişen bilim ve teknoloji ile beraber toplumlardaki sosyal, ekonomik ve kültürel değişmelere bağlı olarak artan bilgi birikimi, bilgi patlamasına neden olurken, bu bilgiye toplumsal yaşamın her aşamasında gereksinimin artması ve bilginin gelişen teknoloji ile daha etkin kullanılabilir kılınması, bilgi toplumuna gidişin yollarını açmıştır. Bu gidiş gerek toplumları gerekse kurum ve kuruluşları, bilgi çağında ayakta kalabilmek için yaptıkları ve yapacakları çalışmaları irdelemeleri ve geliştirmeleri gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Otomasyonun, bilgi ve belgelerin üretimi, depolanması, erişimi ve iletimi ile bilginin yönetimindeki egemenliği, kütüphanecilik ve yayıncılık alanını doğrudan etkisi altına almış; yeni teknoloji, geleneksel bilgi kayıt ortamlarının arasında teknolojik ve elektronik bilgi kayıt ortamlarının da yer almasını sağlamıştır.

Bir ülkenin içinde bulunduğu eğitim ve kültür düzeyi, sahip olduğu bilim ve teknoloji, sosyo-ekonomik yapısı o ülkede çeşitli yöntem

ve biçimlerde gerçekleştirilen bilgi kayıt ortamlarında biçimlenir. Ulusal bilgi birikimini oluşturan bu kayıt ortamlarının denetim ve kullanımı için, bunların izlenmesi, toplanması, düzenlenmesi, saklanması, duyurulması, hizmete sunulması ve gelecek kuşaklara aktarılmasının sağlanması gerekir.

Bilgi-belge üretimi ve depolanması ile bunlardan yararlanılması söz konusu olduğunda tüm dünyada, üretilen bilgi-belgenin kontrolü sürecinin temelini oluşturan "derleme yasaları" ve "bibliyografik denetim" gündeme gelmektedir.

Bu iki ögenin varlığı, çağdaş yayıncılığın ve kütüphaneciliğin gereği olarak, ülkelerin bilgi toplumu olma çabalarının temelini oluşturmaktadır.

Derleme

Derlemenin amacı, bir ulusun kültürel varlığını oluşturan düşün ve sanat ürünlerinin en etkin ve sağlıklı biçimde toplumun bilgi ve yararına sunulmasını ve ulusal kültür birikiminin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır.

Ülkelerin derleme sistemleri birbirine benzetmekle beraber çeşitli farklılıklar göstermektedir. Farklılıklar özellikle, kapsam, yükümlülükler, derlenecek kopya sayısı, yaptırım gibi konularda ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde düşün ve sanat ürünlerinin "derleme" yolu ile denetim altına alınması çalışmaları Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanır. Ancak, o dönemdeki derleme çalışmalarının bibliyografik olmaktan çok siyasi amaca yönelik olduğu bilinmektedir.

Cumhuriyet döneminde, 'ulusal derme'yi oluşturmak amacıyla bibliyografik denetimin gerçekleştirilmesi gereksinimi doğmuştur. Bu doğrultuda, ülkenin kültür ve bilgi birikiminin sergilendiği düşün ve sanat ürünlerinin izlenmesi, duyurulması ve geleceğe aktarımı konusunda temel araç niteliği taşıyan "Derleme Yasası" gereği fikri, yasal tabana oturtulmaya çalışılmıştır.

Yasa çıkarma girişimi, 1926 yılında Fehmi Ethem Karatay tarafından başlatılmış, Fransa'da 1925 yılında yürürlüğe giren derleme yasası (Depot Legal)'ni dilimize çevrilerek Maarif Vekaleti Hars Dairesi Müdürü Hamit Zübeyr Koşay'a gönderilmiş; bu yasa tasarısı TBMM encümenlerine kadar gitmiş, ancak bir sonuç alınamamıştır. Böylece, hazırlanmış olan "**Matbuat Derleme Kanunu Tasarısı**" geri çekilmiş ve derleme konusu yıllarca gündeme gelmemiştir.

İlk girişimin sonuçsuz kalmasından sekiz yıl sonra derleme konusu, tekrar ele alınmıştır. 1934 yılında Atatürk'ün direktifi ile 1926 yılında görüşülen tasarı üzerinde çalışmalar başlatılmış ve bazı değişikliklerle 21 Haziran 1934'de kabul edilerek "**Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu**" adı ile 2 Temmuz 1934'de yürürlüğe girmiştir.

Yürürlükteki yasa, derleme işlerini ülke çapında örgütlemek yetkisini Maarif Vekaleti'ne vermiştir. 1978 yılında bir anlaşma ile sorumluluk Kültür Bakanlığı'na devredilir ve Derleme Müdürlüğü de Kültür Bakanlığı'na bağlanmıştır. Ayrıca il ve ilçelerde halk kütüphanelerine, uygun görülen illerde ise kurulacak derleme bürolarına yayınları derleme görev yetkisi verilir. Halk kütüphanesi bulunmayan ilçelerde ise, kaymakamlıkça belirlenecek bir birim bu sorumluluğu taşıyacaktır.

Yürürlükteki "**Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu**"nun gereksinimleri karşılayamadığı ve kapsamının genişletilmesi gerektiği ilk kez 1950'li yıllarda tartışılmaya başlanmıştır.

"**Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu**"nun değiştirilmesi amacıyla ilgili ilk tasarı, Derleme Müdürlüğü tarafından "**Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu**" adıyla 1956 yılında hazırlanmış, ancak Milli Eğitim Bakanlığının dosyalarında kalmıştır.

1961 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca kurulan Planlama Komitesi, bu tasarıyı yeniden ele almış ve Kütüphaneler Komitesi Raporu'nda yayınlamıştır. Bu tasarı TBMM'ne kadar ulaşmış, ancak Meclis'in çalışma döneminin sona ermesi ile kadük olmuştur.

"**Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu**"nun gereksinimleri karşılamadığı ve yeni bir yasa hazırlama gereği üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 1978 Yılı Programı ve İcra Planı hedefleri arasında yer almıştır.

Bu doğrultuda Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından 1979 yılında "**Düşün ve Sanat Ürünleri Derleme Yasası**" tasarısı hazırlanmıştır. Kültür Bakanlığı tasarımı 12 Kasım 1979 günü Başbakanlığa göndermiş, fakat, bir süre sonra Bakanlık, Başbakanlığa sunulan tasarı metnini geri çekmiştir.

1980'li yıllarda Milli Kütüphane ve Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün ortaklaşa girişimi ile yeni bir tasarı üzerinde çalışmalar başlatılmıştır. 1981 yılı İcra Planında yeni bir kanun çıkarılacağı; 1982 programında da Derleme konusunda yeni bir kanun tasarısının son şeklini aldığı belirtilmesine rağmen yasa çıkartılamamıştır.

1989 yılında, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan ikinci yasa taslağının adı ise, "**Basılmış veya Çoğaltılmış Eserleri Derleme Kanunu**"dur. Ne yazık ki, bu kanun da çıkarılamamıştır.

Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün girişimleriyle, 1995 yılında başlatılan Derleme Kanunu'nun güncelleştirilmesi çalışmalarından da bir sonuç alınamamıştır.

1998 yılında yine Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan ve Milli Kütüphane Başkanlığı, Türk Kütüphaneciler Derneği, Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği ile çeşitli üniversite ve araştırma kurumlarının yoğun çalışmalarıyla, daha önceki tasarlardan da yararlanılarak biçimlendirilen "**Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Taslağı**", Kültür Bakanlığı Hukuk Müşavirliği'nce değerlendirilerek Bakanlıklardan görüş istenmiştir. Raporun hazırlandığı zamana kadar 16 Bakanlıktan Taslak hakkında olumlu görüşleri içeren yanıtların geldiği bilinmektedir.

"**Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu**" ilk günkü yapısını aynen koruyarak günümüze kadar uygulanagelmıştır. Oysa, bu

süreçte teknolojik ilerlemelere koşut olarak Kanun'un gözden geçirilmesini ve yeniden düzenlenmesini gerektiren pek çok gelişme olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak "**Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu**"ndaki boşluk ve yetersizlikleri gidermeyi amaçlayan çalışmalar ise sonuçsuz kalmıştır.

Bu raporun ekinde de verilen ve Kültür Bakanlığı Hukuk Müşavirliği tarafından hukuki/idari süreci başlatılmış ve sürdürülmekte olan "**Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Taslağı**"nın kanunlaşması sağlanmalıdır. Bu tasarı da kanunlaşmazsa ülkenin kültürel mirası konusundaki duyarsızlığın süreceği ortadadır. Bu tasarının bir an önce kanunlaşması, eğitim-kültür ve bilim çevrelerinin en büyük özlemidir.

Herşeyden önce, yürürlükteki "**Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu**" ile, yeni bilgi-kayıt ortamlarına ulaşmak, ya da Kanun'un öngördüğü ürünleri derlemek mümkün olamamaktadır. Bu durum, ülkenin kültür ve bilgi birikiminin bir bölümünün karanlıkta kalmasına yol açtığı gibi ulusal bibliyografyanın güvenilirliğini de etkilemektedir.

Bilgi kayıt ortamlarının en yaygını olan kitaplar baz alınarak yapılacak bir değerlendirme sonucunda; Derleme Müdürlüğü'nün kurulduğu 1934 yılından bu yana, 64 yıl içerisinde, toplam 301.034 adet kitabın derlendiği anlaşılmaktadır. 1934-1960 yılları arasında, yılda ortalama 2000-3000 adet, 1960-1995 yılları arasında ise, 5000-6000 adet kitap derlenmiştir.

Aşağıdaki tabloda yer alan, derlenen kitap sayısı ile ISBN verilen kitap sayısına ilişkin veriler karşılaştırıldığında, yayınevi veya basımevlerinin ISBN aldıkları kitapları derleme olarak vermedikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, 1995-1997 yılları için toplam 6308 adet derleme kaçağının olduğu söylenebilir. Kaldı ki, ISBN alınmayan yayınlar da gözönünde bulundurulduğunda, bu oranın kesin olarak saptanamamakla birlikte, çok daha fazla olacağı ortadadır.

<u>Yıllar</u>	<u>Derlenen Kitap</u>	<u>ISBN Verilen Kitap</u>
1995	5172	7806
1996	8207	9504
1997	8352	10729
TOPLAM	21731	28039

Mevcut durum ve bugüne kadar gerçekleştirilmiş olan taslak çalışmaları da gözönünde bulundurularak, Komisyonun, "**Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu**" taslağı hakkındaki görüşleri aşağıdadır:

1- Ülke düzeyinde, her türlü yayın üretimini yansıtabilecek kapsam ve güncellikte, bibliyografik denetim koşullarını yerine getirebilecek yetkinliktedir.

2- Bu taslağın kanunlaşması ile gerçekleştirilecek derleme ve rimli olacaktır.

3- Düşün ve sanat ürünlerinin bir araya getirilmesi, eksiksiz bir ulusal dermenin oluşturulması ve devlet elinde toplanmasını mümkün kılacaktır.

4- Kültürel mirasımız korunabilecek ve gelecek kuşaklara aktarılacaktır.

5- Derlenen nüshaların sayısı yükseldikçe derleme ka- çaklarının oranının o ölçüde artacağı gerçeğinden hareketle, taslakta derleme nüshası sayısının dört adetle sınırlı tutulmuş olması yerinde bulunmaktadır.

6- Tasarı, derleme nüshalarını verme konusunda, belirli du- rumlarda yayınevlerinin yanısıra, basımevi, üretici/yapımcı firma ve ya- zarlar gibi gerçek ve tüzel kişilere de sorumluluk yüklemektedir.

7- Yükümlülüklerini yerine getirmeyen Derleme mükelleflerine uygulanacak cezai yaptırımların caydırıcı olacağı tahmin edilmektedir.

8- Derleme hizmetlerinin Milli Kütüphane bünyesinde kurulacak bir daire başkanlığı düzeyinde yürütülmesi yerinde bulunmaktadır.

9- Milli Kütüphane'ye iki derleme nüshası verilmek suretiyle, hem fikir ve sanat eserlerinin araştırmacıların hizmetine sunulmasının, hem de kültürel varlığımızın gelecek kuşaklara aktarılmasının sağlanabileceği düşünülmektedir.

10- Genel olarak, hazırlanmış ve yasal/idari prosedürü başlatılmış ve EK'te sunulmuş olan "**Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu**" taslağı, derleme konusundaki sıkıntıları giderecek niteliktedir. Bu taslağın yasalaşabilmesi için bütün kişi ve kuruluşların işbirliği içerisinde gayret sarfetmeleri gerekli görülmektedir.

Bibliyografik denetim

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, sosyal, kültürel ve ekonomik değişimler, dünya üzerindeki bilgi üretimini hızla artırmış; dolayısıyla bilgiye ulaşmak ve elde etmek önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sorun, 'bilgi denetimi' ni zorunlu kılmaktadır. 'Bibliyografik Denetim' ise dünyanın neresinde olursa olsun, üretilen her bilgi kayıt ortamına ilişkin bibliyografik verileri elde etmek ve belli bir düzen içerisinde değerlendirerek duyurmak suretiyle bu sorunun çözümü olarak görülmüş ve 'evrensel' bir nitelik kazandırılmıştır. 'Evrensel Bibliyografik Denetim' in gerçekleşebilmesi, büyük ölçüde ulusal düzeyde geliştirilecek bibliyografik denetimin başarısına bağlıdır.

Ulusal bibliyografik denetim, ülke sınırları içinde (ve ülke dışında) o ülke ile ilgili olarak farklı yöntemlerle ve çeşitli biçimlerde üretilen belgelerin izlenip saptanması, toplanması, kayıtlanıp düzenlenmesi ve kimliklerinin yayınlanarak duyurulması işlemidir. Üretilen belgelerin eksiksiz olarak denetim altına alınması ve duyurulması bu belgelere ulaşmayı gerektirir.

Ülkemizde bibliyografik denetimi gerçekleştirme yolunda sürdürülen çalışmalar, henüz istenen düzeye ulaşmamıştır. Bunun en

büyük nedeni, günün koşulları ve gereksinimleri karşısında yasal ve örgütsel yapının etkili bir denetim sistemini getirememesidir. Özellikle, Derleme Yasası'nın boşluklarından ve yetkili birimlerin gerekli olanaklara sahip olamayışından kaynaklanan sorunlar yüzünden Türkiye'nin ulusal düzeydeki bibliyografik denetim sistemi, gerek denetim altında tuttuğu alan, gerekse yansıttığı süre bakımından yetersiz ve etkisiz kalmaktadır. Çözüm için, yasal ve örgütsel düzenlemelere gerek vardır.

1952 yılında Milli Kütüphane bünyesinde "Bibliyografya Enstitüsü" kurulmuş, 18 Mayıs 1955 tarihinde kabul edilen "**Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkındaki 5632 Sayılı Kanuna ek Kanun**" ile Enstitü, yasal kimliğine kavuşmuştur. Bu yasa ile ulusal bibliyografya yayınlama sorumluluğu Derleme Müdürlüğünden alınarak Bibliyografya Enstitüsüne verilmiştir. Enstitünün adı 1983'de Bibliyografya Merkezi olarak, 1993'te ise Bibliyografya Hazırlama Şube Müdürlüğü olarak düzenlenmiştir.

Ancak, girişimlerin, ülke içinde eksiksiz bir derleme ve etkin bir Ulusal Bibliyografik Denetim Ağı kurulmasını sağlamak bakımından başarılı olduğu söylenemez. Özellikle derleme ve bibliyografik denetimin tek merkezden yapılmasını sağlayacak yasal ve örgütsel yapılanmasının sağlanamamasından ötürü boşluklar giderilememiştir.

Ulusal ve buna bağlı olarak evrensel bibliyografik denetimin sağlanmasında, kurumlar kadar, uygulamalar da büyük önem taşımaktadır.

"**Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu=International Federation of Library Association and Institutions (IFLA)**" ve "**Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu=United Nations Education, Science and Culture Organisation (UNESCO)**" bibliyografik bilgilerin değişimi ve denetimi için dünya çapındaki bir sistemin yayılmasını ana politika olarak benimseyerek 1960 yılı **başlarında "Evrensel Bibliyografik Denetim=Universal Bibliographic Control (UBC)"**i gerçekleştirme çalışmalarına başlamıştır. UBC'nin ana ilkesi dünyanın neresinde olursa olsun üretilen her bilgi kayıt ortamı bütün bilgi kullanıcılarının hizmetine sunabilmektir.

Standardlar: Ulusal bibliyografik denetimin bir başka gereği olarak bibliyografik verilerin düzenlenmesinde şekil ve içerik yönünden standardlaşma konusu, ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Evrensel Bibliyografik Denetim Programı içinde konuyla ilgili olarak, "**Uluslararası Standard Bibliyografik Niteleme International Standard Bibliographic Description (ISBD)**" başta olmak üzere "**Uluslararası Standard Kitap Numarası=International Standard Book Number (ISBN)**" ve "**Uluslararası Standard Süreli Yayın Numarası=International Standard Serial Number (ISSN)**" gibi standartlar geliştirilmiştir.

ISBD'lerin hazırlanmasındaki amaç, bibliyografik düzenlemenin uluslararası düzeyde anlaşılmasını sağlamak üzere, kimlikteki niteleyici öğeleri, bir düzenleme esasına göre vermektir. ISBD'de materyal türleri baz alınarak, özellikle bilgisayar ortamında bilgi alış-verişlerinin gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik notasyon ve kodlamalar kullanılmıştır.

ISBN ise, bir monografik yayının, yayınlandığı ülke, yayımlayan, yayın numarası ve kontrol numarasını içeren bir kod dizgesinden oluşmaktadır. Her monografik yayın için benzersiz/tek olan bu numara, özellikle gelişmiş ülkelerde, bibliyografik denetimin sağlanmasındaki en önemli erişim aracı olmasının yanısıra, kitap siparişleri de dahil olmak üzere yayıncılık ve kütüphane hizmetlerinde yoğunlukla kullanılmaktadır.

ISBN'in benzeri amaçlarla geliştirilen ISSN ise, süreli yayınlarda kullanılmaktadır.

Bir ülkedeki standartların uygulama ve kontrol çalışmalarının tek merkezden yürütülmesi zorunlu görülmektedir. Bu işlem, ulusal düzeyde bir ISBN-ISSN ajansı tarafından gerçekleştirilebileceği gibi, ulusal bilgi ağının merkezi konumunda olan milli kütüphaneler tarafından da gerçekleştirilebilir.

Bibliyografik denetime yönelik olarak çalışan ISBN Türkiye Ajansı 1987, ISSN Türkiye Merkezi ise 1992 yılından beri Kütüphaneler Genel Müdürlüğü bünyesinde hizmet vermektedir. Uluslararası bibliyografik denetime yönelik bu iki sistem aracılığıyla Türkiye'de ya-

yınlanan eserlere ISBN ve ISSN tahsis edilmekte, bu eserler ve yayıncıları ile ilgili bilgiler bilgisayar ortamında tutulmaktadır.

Ancak, ISBN-ISSN uygulamalarının ulusal bibliyografik denetimin en önemli araçlarından birisi olan bibliyografyaları yayınlamakla yükümlü merkez tarafından verilmesi dünya çapında yaygınlıkla görülmektedir. Hiç kuşkusuz, bu merkez de, o ülkenin milli kütüphanesidir.

Bu doğrultuda, Derleme Kanunu konusundaki çalışmalar sonuçlandırıldığında, ülkemizde sürdürülen ISBN-ISSN uygulamalarının da Milli Kütüphane tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Teknik kurallar: En az standartlar kadar önemli bir diğer konu da, teknik kütüphanecilik hizmetlerinde uygulanan kurallardır. Bilginin evrenselliği ve evrensel paylaşımın sağlanması ilkesi doğrultusunda, bibliyografik kayıtların düzenlenmesinde aynı kuralların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bibliyografik nitelendirme açısından, ISBD standartları göz önünde bulundurularak geliştirilmiş olan "**Anglo-Amerikan Kataloglama Kuralları=Anglo-American Cataloguing Rules(AACR)**" en yaygın kataloglama kurallarıdır. Ülkemizde de, hemen hemen her kütüphanede AACR uygulanmaktadır.

Bibliyografik kayıtların bilgisayar ortamına aktarılmasıyla birlikte, kataloglama kurallarının yanı sıra, veri transferlerini gerçekleştirebilmek için bir takım kodlamaların yapılması gerekliliği doğmuş ve böylece "**Makinaca Okunabilir Kataloglama=Machine Readable Cataloguing(MARC)**" formatları ortaya çıkmıştır. Dünyada yaygınlıkla uygulanan MARC formatları; UNIMARC, USMARC ve UK-MARC'tır. Bu formatların yanı sıra, ülkeler veya kuruluşlar, kendi durumlarına uygun olarak MARC formatları geliştirebilmektedir. Söz gelimi, OCLCMARC, USMARC'a dayanılarak geliştirilmiştir.

Ülkemizde de, Türkiye'nin koşulları göz önünde bulundurularak **TÜRK-MARC** oluşturma çalışmaları Milli Kütüphane'nin önderliğinde sürdürülmektedir. Bu çalışmaların bir an önce sonuçlandırılması büyük önem taşımaktadır.

Ulusal bibliyografyalar: Ülkede yayınlanan tüm bilgi kayıt ortamlarının derlenmesi ve saklanması; Ulusal bibliyografyanın yayınlanması gibi çok önemli amaçlara yönelen derleme yasaları'nın ulusal, dolayısıyla evrensel bibliyografik denetim'in gerçekleştirilmesi için temel araç olduğu, tartışmasız kabul edilmelidir. Derleme yoluyla elde edilen materyal ulusal bibliyografya aracılığı ile kimliklenir ve duyurulur. Ulusal bibliyografyaların o ulusa özgü düşün ve sanat ürünlerini eksiksiz olarak yansıtmak amacıyla yapageldikleri güncel ve geriye dönük çalışmalarda kazanacakları başarı, bilgiye erişim sorununa uluslararası düzeyde de çözüm getirebilecektir.

Ulusal bibliyografyalar, kütüphanecilik teknik hizmetlerinde uygulanan standartların ve kuralların yaygınlaştırılmasında da önemli bir işleve sahiptir.

Ulusal bibliyografyanın çıkış aralığı, özellikle güncel duyuru açısından değer taşır.

Ülkemizde, ulusal nitelik taşıyan iki bibliyografya, Milli Kütüphane tarafından hazırlanıp yayınlanmaktadır:

- 1- Türkiye Bibliyografyası
- 2- Türkiye Makaleler Bibliyografyası

Geçmişte, çıkış aralıkları üç ya da bir aylık olmak üzere değişiklik gösteren her iki bibliyografya, günümüzde aylık olarak yayınlanmaktadır.

1990 yılından itibaren bilgisayara dayalı olarak hazırlanmaya başlayan her iki bibliyografyanın yayınlanmasında 3-4 yıla varan gecikmeler bazı eleştiri ve yakınmalara yol açmaktadır. Ancak, günümüzde, Milli Kütüphane Veri Tabanı'ndan Türkiye Bibliyografyası'nın hazırlanması için özel olarak yaptırılmış olan Bibliyografya Hazırlama Programına aktarmanın gerçekleştirilmesi sayesinde, Türkiye Bibliyografyası'nın yayınlanmasındaki gecikme bir yıla kadar indirilebilmiştir. Bu kuruma gerekli eleman desteği sağlandığı takdirde, çok yakın bir gelecekte, güncelliğin sağlanması mümkün olabilecektir.

Ancak, bibliyografyaların kişi veya kuruluşlara ulaştırılmasındaki gecikmelerin kaynağında bir diğer önemli sorun daha yatmaktadır. Bu sorun bilinmediği veya tahmin edilmediği için, gecikmenin tek nedeninin hazırlanmasındaki veya yayınlanmasındaki gecikme olduğu düşünülmektedir. Oysa, hazırlama ve yayınlamadaki gecikme giderilebilse bile, dağıtımdaki gecikme, önlenememektedir. Günümüzde, postalanacağı adres etiketleri yapıştırılmış ve paketlenmiş onlarca fasikül, ödenek yetersizliği nedeniyle pul alınamadığı için koliler halinde Milli Kütüphane'nin koridorlarında beklemektedir.

Bu gerçekler ışığında; Türkiye Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nın hazırlanma, basım ve dağıtım durumlarını gösteren çizelge aşağıdadır:

	<u>Türkiye Bibliyografyası</u>	<u>Türkiye Makaleler Bibliyografyası</u>
Dağıtıma hazır fasiküller	1993/6 - 1996/9	1992/1 - 1994/9
Basımdaki fasiküller	1996/10-12	1994/10-12
Dizgisi tamamlanmış fasiküller	1997/1-5	1995/1-3

Gerek derleme, gerekse bibliyografik denetim konusunda verilen bilgiler, bu konulara yönelik işlemlerin mevcut yapıyla istenilen düzeyde yürütülemediğini göstermektedir.

Milli Kütüphane tarafından hazırlanan bibliyografyaların arzulan zaman ve nitelikte çıkartılabilmesi, gerekli yerlere ulaştırılabilmesi için, derleme ve bibliyografik denetim işlemlerinin tek elden yani Milli Kütüphane tarafından yürütülmesi, bunun için eleman desteği verilmesi, yeteri kadar ödenek ayrılması gerekmektedir.

Sonuç ve öneriler

Derleme ve bibliyografik denetim çalışmaları, ulusal bilgi hizmetlerinin yapılanmasına yeni bir boyut kazandıracaktır. **Kamu-Net'98**

Sonuç Bildirgesi'nde de vurgulandığı üzere 'Bilgi birikimi, saklanması ve korunmasıyla ilgili yasaların yenilenmesi' gerçekleştirilmelidir. Bu doğrultuda, öncelikle "**Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu**" ivedilikle çıkarılmalı ve diğer hukuki/idari düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

Ayrıca;

1- İşlevsel olarak, günümüzde Ulusal Bilgi Ağının merkezi durumunda olan Milli Kütüphane'nin, amaç ve işlevlerini gerçekleştirebilmesi için, idari ve mali yönden desteklenmesi gereklidir.

2- Enformasyon teknolojisine, bilgi paylaşım ve güvenliğine ilişkin hukuki düzenlemeler yapılmalıdır.

3- Bilgi-belge depolama ve yayıncılık konusundaki standartlar, ilgili kuruluşların işbirliği ve katkılarıyla belirlenmeli, yenilenmeli ve uygulanmaları denetlenmelidir.

4- Bilgi hizmetleri alanında çalışanların niteliklerinin belirlenmesine, özlük haklarının geliştirilmesine ilişkin çalışmalar en kısa zamanda gerçekleştirilmelidir.

5- "**Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu**" Taslağında tanımlanan gerçek veya tüzel kişilerin, kendilerine yüklenen sorumlulukları yerine getirebilmesi için derlemenin amaç ve önemi doğrultusunda bilinçlendirilmeleri için girişimlerde bulunulmalıdır. Derleme mükelleflerinin yükümlülüklerinin özendirilerek bilgilendirilmesi, duyarlılıklarının artırılması için çaba gösterilmesi gereklidir.

6- Yürürlükteki Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'nun derlenmesini öngördüğü altı nüshaya ek olarak, Türkiye'de yayınlanmakta olan her ürünün yedi nüshası devletçe diğer yasalarla derleme amacı dışında toplanmaktadır. Basımcı ve yayıncıların vermekle yükümlü oldukları nüsha sayısını ve dolayısıyla derleme kaçağı oranını artıran bu uygulamaların hukuki dayanakları ve toplanan eserlerin gerekli inceleme ve değerlendirmeler yapıldıktan sonraki akıbetleri netleştirilmelidir. Bu netleştirme sonucunda;

a) Derleme amacı dışında yayım toplama işlemine son verilmesi veya,

b) Bu mümkün olmadığı takdirde, toplanan yayınların tutanak karşılığında en yakın il veya ilçe halk kütüphanesine devredilmesi yönünde yasal ve idari düzenlemeler yapılmalıdır.

7- Derleme Müdürlüğü personel, donanım ve bütçe açısından yeterli hale getirilmeli ve yapılacak bir protokolle Milli Kütüphane Başkanlığı'na bağlanmalıdır.

8- ISBN-ISSN Merkezinin araç-gereç, donanım ve personel desteğiyle birlikte Milli Kütüphane'ye bağlanması sağlanmalıdır.

9- Derleme hizmetlerinin sağlıklı yürütülebilmesi için Kültür Bakanlığı bünyesinde derleme ile ilgili birimlerde görev yapan personele yönelik hizmetiçi eğitim kursları düzenli olarak gerçekleştirilmelidir.

10- Derleme mükelleflerine yönelik olarak da, Kültür Bakanlığınca, düzenli olarak seminerlerin yapılması gereklidir.

11- Derleme ve bibliyografik denetim işinin bir kültürel yatırım olduğu dikkate alınarak, yatırım programları içinde yer alması sağlanmalı ve ödeneklerdeki yetersizlikler yatırım bütçesi yoluyla aşılmaya çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- "Basılmış veya Çoğaltılmış Eserleri Derleme Kanunu Taslağı" (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, 1989) - Yayınlanmamış Metin-
- "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu", **T.C. Resmi Gazete**, (K.No. 2527; 2 Temmuz 1934)
- "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Yönetmeliğı", **T.C. Resmi Gazete**, (17465, 21 Eylül 1981), 16-18.ss.
- "Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Taslağı" (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, 1998) - Yayınlanmamış Metin-
- "Düşün ve Sanat ürünleri Derleme Yasası (Tasarı)" **Yeni Yayınlar...** 25 (3-4, 1980), 23-31.ss.
- "Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı (Gerekçe ve Tasarı Metni)", **T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. VII. Milli Eğitim Şurası, Kütüphaneler Komitesi Raporu.** (Ankara: 1961), 61-83. ss.
- Kamu-Net'98 Sonuç Bildirgesi.** T.C.Başbakanlık Kamu Bilgisayar Ağları Konferansı, 23-25 Şubat 1998: Bilkent- Ankara.
- T.C. Başbakanlık DPT. **1981 Yılı İcra Planı.** (Ankara: 1981)
- T.C. Başbakanlık DPT. **1982 Yılı Programı.** (Ankara: 1982)
- T.C. Başbakanlık DPT. **1978 Yılı Programı.** (Ankara: 1978)

ÇOĞALTILMIŞ FİKİR VE SANAT ESERLERİNİ

DERLEME KANUNU TASARISININ GEREKÇESİ

Bir milletin eğitim ve kültür bakımından gelişmesinde ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasında o ülkede çoğaltılan fikir ve sanat eserlerinin yeri ve öneminin büyük olduğu aşıkardır.

Bir ülkenin ve milletin içinde bulunduğu eğitim ve kültür düzeyi, sosyo-ekonomik hayatı, o ülkede basılan ve çeşitli usullerle çoğaltılan bilgilerde ve belgelerde toplanır ve yansır. Milletlerin milli varlıklarını oluşturan ve bu tarihi ve kültürel belgelerin toplanması, saklanması, duyurulması, istifadeye sunulması ve gelecek nesillere intikalinin sağlanması, her devletin en önemli görevidir. Bu sebeple, hemen hemen her ülkede var olan "Derleme Kanunu" devletlerin bu görevlerini etkili ve sağlıklı bir biçimde yerine getirme isteğinin bir sonucudur.

Öte yandan, basma, çoğaltma, yayma ve haberleşme teknolojilerinin, milletlerarası bilgi alış verişlerinin hızla arttığı bir dünyada özellikle basımevlerinin çoğalması, kitap, dergi ve gazete gibi bilgi, fikir ve sanat eserlerinin artması çağımızda "yayın patlaması" dediğimiz bir olayın meydana gelmesine yol açmıştır. Bunlara paralel olarak dünya nüfusunun ve insanların eğitim düzeylerinin artması ve aynı zamanda bilginin karmaşık bir hal almasına basılan eserlerin neler olduklarının iyice bilinmesi, her milletin kaderi ile ilgili öğrenme ve bilimsel araştırmaya duyulan ihtiyacın çoğalmasına sebep olmuştur.

İçinde bulunduğumuz son yüzyılda teknoloji, haberleşme, bilim alanlarındaki ilerlemenin geçmiş beş bin yıl içindeki gelişmeden daha büyük olduğu düşünülürse, milletlerin gelecekteki hızlı değişmelerden, değişmelerin kontrollü olması ihtiyacından kaçınamayacağı anlaşılır.

Nitekim, bundan dolayı, Eylül 1977'de bizim de üye bulunduğumuz Birleşmiş Milletler Eğitim ve Kültür Teşkilatı (UNES-

CO)'nun Paris'teki merkezinde toplanmış olan Milli Bibliyograflar konulu milletlerarası kongresinde "Derleme Kanunu"nun önemi üzerinde durulmuş ve UNESCO'ya üye olan ülkelerin "derleme" konusunda, yürürlükteki yasaları yeniden gözden geçirmeleri ve bunların günün ve geleceğin ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Bu önemli ihtiyacı aynı surette hissedilen ülkelerin çoğu, "Depot Legal" kanunları ile kendi ülkelerinde yayımlanan bütün fikir eserlerinden belirli bir miktarının, yayımını müteakip, basımevlerinden ve yayımcılardan almak suretiyle toplamakta, milli kütüphanelerin ve diğer bazı kütüphanelerin bütün memleket yayınları ile muntazaman beslenmesini sağlamakta, kütüphanecilik, bilgisayar otomasyon tekniklerinden faydalanarak yayımladıkları milli bibliyografyalar ile ülkelerinin basılı ve çoğaltılmış fikir eserlerini dünya ilim alemine tanıtarak kültürel varlıklarını korumaktadırlar.

Bizdeki duruma gelince belirtilen gelişme ve ihtiyaçların önemi ve gerekliliği yıllar önce anlaşılmış ve 21 Haziran 1934 tarihinden 2527 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu çıkarılarak Türkiye'de her türlü baskı yöntemi ile basılıp yayımlanan eserlerin 5 nüshası Devlet nüshası olarak derlenerek belirli kütüphanelerde hizmet sunulmuştur. 1934 yılında Atatürk'ün de ilgilenmesi ile kanunlaşan Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu tasarısı, Fransız eski "Depot Legal" kanununun hemen aynıyla tercümesinden ibarettir.

Mevcut kanunun derleme ile ilgili 1'inci maddesi sadece Türkiye'de her türlü baskı usulleri ile basılıp yayımlanan eserlerin derlenmesini kapsamaktadır. Ancak günümüzde yayımcılıkta ve yayım türlerinde çok önemli gelişmeler olmuş; baskı yöntemleri dışında gelişen çoğaltma usulleri ile çok miktarda bilgi, fikir ve sanat eserleri üretilmiş bulunmaktadır. Mevcut kanunla bunların Devlet nüshası olarak derlenmesi mümkün olmamaktadır. Bu itibarla bu tür eserlerin de kanun kapsamına alınması gerekli görülmektedir. Kanun adının da kapsamına uygun hale getirilmesi tabiidir.

Para cezalarının günlük ölçülerine uygun şekilde artırılması suretiyle cezai hükümlerin de şiddetlendirilmesi, derlemenin sağlıklı yapılması bakımından gereklidir.

Basımevleri, yayımcılar ve kütüphanelerin, derleme nüshalarını göndermelerinde posta ücretinden muafiyet esasının tanınması gereklidir.

Devletin kendi kütüphanelerini zenginleştirmek amacıyla basımevleri ve yayımcılarla yapılan bir nevi bilgi, fikir ve sanat eseri bağışlarından ayrıca pul harcı da alması doğru değildir. Böyle bir madde bütün yabancı devletlerin derleme kanunlarında da vardır. 1955 Eylül'ünde Brüksel'de toplanmış olan Milletlerarası Kütüphaneler ve Dokümantasyon Merkezleri büyük kongresinde de bu husus karara bağlanmıştır.

Yürürlükte bulunan 2527 sayılı Kanunla İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ile İzmir Milli Kütüphanesine verilen Devlet nüshalarına bu kanun tasarısında yer verilmemiştir. Buna karşılık derleme nüshası sayısı 4 olarak belirlenmesi coğrafi bölgeler de dikkate alınmak suretiyle illerimizin il halk kütüphaneleri derleme kapsamına alınmıştır.

Eserlere basılmadan önce milletlerarası standart kitap numarası verilmek suretiyle derlenecek eserlerden etkili bir kontrol imkanı getirilmiş ve derleme kaçağının önlenmesi sağlanmış olacaktır. Ayrıca, kitapların bibliyografik künyeleri yazılarak kataloglama konusunda yurt çapında bir standardizasyon sağlanacaktır.

Günümüzde bilgi, fikir ve sanat eserlerinin maliyetleri yüksektir. Derleme nüshası sayısının artırılması derlemeyi veren basımevlerini ve yayımcıları mali külfete sokacaktır. Bedelsiz verilen bu nüshaların getireceği mali yükü hafifletmek için verilen eserlerin bedeli kazancın saptanmasında gider olarak dikkate alınmalıdır.

Temelde bilgi, fikir ve sanat eserlerinin Devlet nüshası olarak derlenerek geleceğe nesillere aktarılması için korunmasını ve hizmete sunulmasını amaç edinen çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu, yukarıda belirtilen hususların ışığı altında günün şartlarına ve yeni ihtiyaçlara cevap verecek şekilde gözden geçirilerek yeni bir tasarı hazırlanmış ve gereği için sunulmuştur.

MADDE GEREKÇELERİ

Madde 1 - Bu madde, Türk Milletinin Kültürel varlığını oluşturan çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin ve kültür birikimimizin gelecek kuşaklara aktarılması ile eserlerin bibliyografik denetimi için derlemesini açıklamaktadır.

Madde 2 - Kanunda belirtilen çeşitli yöntemlerle basılmış veya çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin devletçe derlenmesini açıklamaktadır.

Madde 3 - Kanunda geçen derleme kütüphanesi, derleme nüshası, derleme mükellefi ifadelerinin tanımları yapılmıştır.

Madde 4 - Bu maddi ile içeriği ne olursa olsun Yurtiçinde derlenecek çoğaltılmış ve basılmış fikir eserleri belirtilmektedir.

Madde 5 - Türkiye'de araştırma yapanlardan, yurtdışında bu araştırmaya dayalı eser yayınlayanların eserleri ile yurtdışında Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının hazırlamış oldukları bilimsel tezlerin derleneceği belirtilmektedir.

Madde 6 - Bu madde derleme mükelleflerinin kimler olduğu ve hangi eserlerin nasıl derleneceği belirtilmektedir.

Madde 7 - Derleme nüshalarının kaç adet olduğu derlenen eserlerin nerelere verileceği açıklanmaktadır.

Madde 8 - Bu maddi ile derleme işlerinin hangi birim tarafından yürütüleceği açıklanmıştır.

Madde 9 - Bu madde derleme nüshası vermek zorunda olan gerçek ve tüzel kişilerin, kurumların, basımcı ve yapımcıların görev ve sorumlulukları anlatılmakta, piyasaya sürülen eserlerin nitelikleri ile derlenecek eserlerin niteliklerinin aynı olması gerekliliği belirtilmekte olup, ayrıca derleme mükelleflerinin gerekli izin için başvurduklarında bu kanuna uyacaklarına dair imzalı belge vermeleri ve 5 inci maddede belirtilen eserlerin teslim etme süresini belirtmektedir.

Madde 10 - Derleme nüshasını bu kanuna göre teslim etmeyen basımcı veya çoğaltıcılardan alınacak para cezası ile bu cezayı verecek merci belirtilmektedir.

Madde 11 - Derleme mükelleflerince yerine getirmedikleri yükümlülüğünden dolayı aldıkları cezaya itiraz merci açıklanmaktadır.

Madde 12 - Derleme Mükelleflerine yerine getirmedikleri yükümlülükleri nedeniyle verilen cezaların nasıl tahsil edileceği belirtilmektedir.

Madde 13 - Derlemeye ilişkin ulaştırma hizmetlerinden posta ücreti alınmaması belirtilmektedir.

ÇOĞALTILMIŞ FİKİR VE SANAT ESERLERİNİ DERLEME KANUNU (TASARI)

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Amaç

Madde 1 - Ülkemizin kültürel varlığını oluşturan çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin en etkin ve sağlıklı biçimde toplumun bilgi ve yararına sunulmasını ve milli kültür birikiminin gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır.

Bunun için Kanun, aşağıda belirtilen fonksiyonların gerçekleştirilmesini amaçlar :

- a) Kanun kapsamına giren her türlü çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin eksiksiz olarak toplanması,
- b) Milli düzeyde bibliyografik denetimin sağlanması,
- c) Derlenen eserlerin, milli bibliyografyalar aracılığıyla, gecikmeden ve etkin biçimde topluma duyurulması,
- d) Derlenen eserlerin, gelecek nesillere aktarılmak üzere düzenlenmesi ve elverişli ortamlarda saklanması,

Kapsam

Madde 2 - Bu amaç doğrultusunda, ülkemizde bugün uygulanan ve teknolojik gelişmelere paralel olarak ortaya çıkacak çeşitli basma ve (ozalit, teksir, ofset, optik, manyetik, elektronik ve benzeri gibi) başka çoğaltma yöntemleri ile satılmak ya da parasız olarak dağıtılmak üzere üretilen her türlü çoğaltılmış fikir ve sanat eserinin Devlet tarafından derlenmesi ile ilgili esasları kapsar.

Tanımlar

Madde 3 - Bu kanunda geçen;

- a) Derleme kütüphanesi, bu kanun uyarınca derlenen çoğaltılmış fikir ve sanat eserlerinin gönderildiği kütüphaneleri,
- b) Derleme nüshası, çoğaltılmış olan eserlerden derleme kütüphanelerine verilen fikir ve sanat eserini,
- c) Derleme mükellefi, derleme nüshalarını derleme kütüphanelerine vermekle yükümlü olan gerçek ya da tüzel kişiyi ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

DERLENECEK ESERLER

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinden derlenecek eserler

Madde 4 - İçeriği ne olursa olsun :

- a) Kitap, kabartma harfli kitap, kitapçık, ansiklopedi, albüm, atlas ve nota gibi tek başına ya da bir takımın veya dizinin parçası niteliğinde olan ayrı yayınlanmış eserler,
- b) Gazete, dergi, yıllık, bülten, takvim gibi süreli eserler,
- c) Afiş, kartpostal, gravür, reproduksiyon, basılı fotoğraf gibi grafik eserler,
- d) Slayt, şerit ya da makara film, mikrofilm, mikrofış gibi projeksiyon eserler,
- e) Her türlü bilgisayar, müzik ve video cihazlarında kullanılmak üzere üretilmiş ses, görüntü veya veri içeren optik ve manyetik ortamlara kaydedilerek çoğaltılmış eserler,
- f) Pul (prospektüsleriyle birlikte blok ve tek olarak), kağıt para gibi eserler,

g) Coğrafik, jeolojik, topoğrafik ya da meteorolojik harita, plan ve krokiler,

h) Yüksek lisans, doktora, tıpta uzmanlık ve sanatta yeterlilik gibi bilimsel tezler,

i) Patentler

derlenir.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışından derlenecek eserler

Madde 5 - Yürürlükteki kanunlar ile ikili ya da çok taraflı anlaşmalar uyarınca;

a) Yabancı uyruklu gerçek ya da tüzel kişilerin Türkiye'deki kütüphane, müze, arşiv ve belgeliklerden yararlanarak hazırlamış oldukları eserler ile ülkemizde yaptıkları arkeolojik kazı ya da araştırmaların yöntem yada sonuçlarına ilişkin olarak yurtdışında çoğaltmış oldukları eserler,

b) Yurtdışında lisansüstü eğitim gören Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının hazırlamış oldukları bilimsel tezler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Derleme Esasları ve Uygulanması

Derleme mükellefleri

Madde 6 - Derleme mükellefleri şunlardır :

a) 4 üncü maddenin "a", "b" ve "c" bendlerinde belirtilmiş eserler için gerçek ya da tüzel kişilik taşıyan yayıncı, yayıncının olmadığı durumda basımevi ya da matbaa,

b) 4 üncü maddenin "d" ve "e" bendlerinde belirtilmiş eserler için; yapımcı ya da üretici gerçek ya da tüzel kişiler

c) 4 üncü maddenin "f" ve "g" bendlerinde belirtilmiş eserler için; kullanmak ya da dağıtmak üzere çoğaltma işlemlerini yapan gerçek ya da tüzel kişiler

d) 4. maddenin "h" ve "i" bendinde ve 5 inci maddenin "b" bendinde belirtilmiş eserler için; bu eserleri hazırlayan ya da hazırlatan gerçek ya da tüzel kişiler

e) 5 inci maddenin "a" bendinde belirtilmiş eserler için hazırlayan gerçek ya da tüzel kişi.

Derleme nüshalarının sayısı ve gönderileceği kütüphaneler

Madde 7 - Derleme nüshalarının sayısı ve gönderileceği kütüphaneler şunlardır :

a) 4 üncü maddenin "a" ve "b" bendlerinde belirtilmiş eserlerden (yerel gazeteler hariç) dört nüsha derlenerek;

- Bir adedi saklanmak ve diğeri hizmete sunulmak ve diğeri de Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü'ne verilmek üzere üç adedi Milli Kütüphane'ye,

- Bir adedi, eserin yayınlandığı ildeki il halk kütüphanesine (İstanbul'da Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne) gönderilir.

- Yerel gazeteler bir nüsha olarak, yalnızca yayınlandığı yerdeki il halk kütüphanesince derlenir ve saklanır. Ayrıca Milli Kütüphane'ye gönderilmez.

b) 4 üncü maddenin "c", "d", "e", "f" ve "g" bendlerinde ve 5 inci maddenin "a" bendinde belirtilmiş eserlerden bir nüsha derlenerek Milli Kütüphane'ye,

c) 4 üncü maddenin "h" bendinde ve 5 inci maddenin "b" bendinde belirtilmiş eserler Yüksek Öğretim Kurulu Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'na,

d) 4 üncü maddenin "i" bendinde belirtilmiş eserler Devlet Patent Enstitüsü'ne gönderilir.

Derleme işlerini yürütecek birimler ve görevleri

Madde 8 - Derleme işleri, Milli Kütüphane Başkanlığı bünyesinde oluşturulan Derleme İşleri Daire Başkanlığı tarafından yürütülür. Derleme işlemleri ve derleme ile amaçlanan hizmetlerin etkin bir biçimde yürütülebilmesi için gerekli örgütsel ve işlevsel düzenlemeler, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç üç ay içerisinde ilgili kurumlarca çıkarılacak yönetmeliklerle saptanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sorumluluk ve Yaptırımlar

Derleme mükelleflerinin sorumlulukları

Madde 9 - Derleme nüshalarının çoğaltılmış diğer kopyalarla aynı olması zorunludur. Ciltlemenin basımevinden ayrı bir yerde yapılması, yayınevının ya da basımevının sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

Derleme mükelleflerinin diğer sorumlulukları şunlardır :

a) Derleme nüshalarını, basma ve çoğaltma işlemini izleyen en geç 15 gün içerisinde eksiksiz ve hatasız olarak doğrudan derleme kütüphanelerine (İstanbul'da Derleme Müdürlüğü'ne) teslim etmeleri zorunludur.

b) Derleme kütüphanelerinin belirlediği eksik, yanlış ya da ciltsiz nüshaların değiştirilmesi en geç 15 gün içerisinde derleme mükelleflerince yerine getirilir.

c) 6 ncı maddenin "e" bendinde belirtilen derleme mükelleflerinin, gerekli izin için başvurduklarında, bu kanun hükümlerine uyacaklarına ilişkin imzalı belge vermeleri gerekir.

d) 5 inci maddede belirtilmiş eserler için teslim etme süresi en geç iki aydır.

Yaptırımlar

Madde 10 - Bu sorumluluklarını yerine getirmeyen derleme mükelleflerine, derlemenin yapıldığı yerdeki en büyük mülki amir tarafından uygulanacak yaptırımlar şunlardır :

a) 9. maddenin "a" ve "b" bendlerinde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen derleme mükellefleri, her derleme nüshası için ilgili nüshanın piyasa satış fiyatının en az beş katı para cezası ile cezalandırılır.

b) 9. maddenin "c" ve "d" bendlerinde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen derleme mükelleflerine bir daha izin belgesi verilmez.

Cezaya itiraz

Madde 11 - Bu cezalara karşı, cezanın tebliğinden itibaren en geç yedi gün içerisinde yetkili Sulh Ceza Mahkemesine itiraz edilebilir. İtiraz verilen cezanın uygulanmasını durdurmaz. İtiraz üzerine verilecek cezalar kesindir.

Cezaların tahsili

Madde 12 - Para cezaları, 6183 sayılı Amme Alacaklılarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre Mal Memurluğunca tahsil edilir. Para cezasını ödemiş olmak, derlemeye ilişkin yükümlülüğü ortadan kaldırmaz. Para cezasının ödenmesi ile birlikte, cezalandırmaya neden olan derleme nüshalarının derleme kütüphanelerine gönderilmesi zorunludur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Postalama işlemleri

Madde 13 - Derlemeye ilişkin ulaştırma hizmetlerinde, derleme kütüphanelerine gönderilen ve üzerinde 'DERLEME' kaydı bulunan zarf, paket ya da kolilerden posta ücreti alınmaz; bunlar 'değerli" ve 'ivedi' olarak işlem görür.

Diğer kanunlarla derlenen eserler

Madde 14 - Bu kanunla derlenen eserler kütüphanecilik ve arşiv hizmetlerine yöneliktir. Yürürlükte bulunan 5680 Sayılı Basın Kanunu'nun 12 inci maddesi ve 5681 sayılı Matbaalar Kanunu'nun 4 üncü maddesi gereğince verilen nüshalar bu kanun kapsamı dışındadır.

İzin belgesi

Madde 15 - 5680 sayılı Basın Kanunu ile 5681 sayılı Matbaalar Kanunu hükümleri uyarınca kurulmuş ya da kurulacak olan basımevlerine mülki amirliklerce verilen izin belgesinin bir kopyası ilgili derleme kütüphanelerine gönderilir.

Derleme nüshası olarak verilen eserlerin maliyet bedelinin gider yazılması

Madde 16 - Derleme nüshası olarak verilen eserlerin bedeli gelir olarak yazılmaz. Ancak bu eserlere ait maliyet bedeli, kazancın saptanmasında gider olarak dikkate alınır. Bu şekilde gider fazlalığından doğan zarar bir sonraki yıla devredilmez.

Milletlerarası standard numaralar

Madde 17 - Derleme kapsamına giren eserlerden;

a) Kitap biçiminde basılacak eserlerin, o kitaba ilişkin bibliyografik tanımlamayı içeren bilgi formu ilgili basımevinde Derleme İşleri Daire Başkanlığı'na gönderilerek ISBN (Uluslararası Standard Kitap Numarası) alır. Bu numara milli ve milletlerarası kurallara uygun olarak dış ve iç kapağın arkasına basılır. Derleme İşleri Daire Başkanlığı, numaralama işini en geç yedi gün içerisinde bitirip ilgiliye duyurmak zorundadır.

b) Süreli yayınlar için, ilk sayının basımından önce, ilgili basımevinde Derleme İşleri Daire Başkanlığı'na başvurularak ISSN (Uluslararası Standard Süreli Yayın Numarası) alır. Bu numara süreli yayının her sayısında aynı yere (dış ve iç kapağa) basılır. Başvurma ve numaralama işlemi "a" bendinde belirtilen bilgi formu ile yapılır ve en geç yedi gün içerisinde bitirilip ilgiliye duyurulur.

Yürürlük

Madde 18 - Bu kanun, Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.

Madde 19 - 21 Haziran 1934 tarih ve 2527 sayılı 'Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu' yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürütme

Madde 20 - Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

8. KOMİSYON

TÜRK DÜŞÜN VE YAZIN ÜRÜNLERİNİN YURTDIŞINDA TANITIMI KOMİSYONU

BAŞKAN

Cemal ERBAY
Dışişleri Bak. KİGM

BAŞKAN YRD.

Pelin KIRALOĞLU
Kültür Bakanlığı
Küt. Gen. Müd.

RAPORTÖR

Berna YERTUT
Milli Eđit. Bak.
Dış İlişkiler Gen. Müd.

RAPORTÖR

Bilge GÖKTEN
Milli Kütüphane Başkanlığı

ÜYE

Lale Nur KATAR
Milli Eđit. Bak.
Dış İlişkiler Gen. Müd.

ÜYE

Kemal OCAK
TÜRKSÖY Gen. Müd.

ÜYE

İkram SARAÇ
Edebiyatçılar Derneği

ÜYE

Neşecan UYSAL
Türk Tarih Kurumu

ÜYE

Nermin YAVLAK GEDİK
Türk Felsefe Kurumu

ÜYE

Abdurrahman BAYSU
Kültür Bakanlığı
Dış İlişkiler AT Koord.
Gen. Müd.

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ

8. Komisyon : Türk Düşün ve Yazın Ürünlerinin

Yurtdışında Tanıtımı

Komisyon Raporu

ÖNCELİKLER :

- * Devletin genel bütçeden kültüre ayırdığı ve yıllardır % 0.5 (binde 5)'in üzerine çıkarılamayan payın mutlaka artırılması ve bu oranın içinden belli bir meblağın Türk eserlerinin yurtdışı tanıtımına ayrılması
 - * Beş yıllık kalkınma planları yapılırken "Kültürümüzün yurtiçi ve yurtdışında araştırılması, geliştirilmesi ve tanıtımına ağırlık verilecektir" şeklindeki ifadenin, "Türk düşün ve yazın ürünlerinin yurtdışında tanıtımı"nı da kapsayacak şekilde genişletilmesi
 - * Türk düşün ve yazın ürünlerinin yurtdışında tanıtımını kolaylaştırmak ve bürokratik engelleri ortadan kaldırmak amacıyla;
 - 5846 sayılı Telif Hakları Yasasında
 - 2886 Sayılı Devlet İhale Yasasında ve
 - Gümrük Mevzuatımızda
- gerekli değişikliklerin yapılması, bu değişiklikler konusunda özel yayınevlerinin görüşlerinin de dikkate alınması ve anılan mevzuat değişiklikleri için kamuoyu oluşturulması.
- * Türk düşün ve yazın ürünlerinin yurtdışında tanıtımı için UNESCO vb. kuruluşların destekleme fonlarından yararlanılması

FUARLARA İLİŞKİN ÖNERİLER :

- * Türk düşün ve yazın ürünlerinin uluslararası kitap ve kültür fuarlarında yer almalarının sağlanması
- * Benzeri uluslararası fuar ve etkinliklerin ülkemizde de düzenlenmesinin teşviki
- * Tanınmış yazarlarımızın ve eserlerinin, uluslararası kitap fuarlarındaki Türk standlarında video (İng. - Fran. - Alm.) ile tanıtımının yaygınlaştırılması
- * Uluslararası kitap fuarlarının temel amaçlarından biri de yayın alışverişinin sağlanması olduğundan, bu tür fuarlara katılan yazarlarımızın diğer ülke standlarını gezerek daha önceden planladıkları veya orada görerek tesbit ettikleri eserleri, takas yoluyla ya da telif karşılığı yayınlamak üzere anlaşmalar yapmalarının teşvik edilmesi; bu suretle, yayınlarımızın hiç değilse bir kısmının takas yoluyla başka ülkelerdeki okuyuculara ulaştırılması.
- * Fuar alanında panel, konferans gibi etkinlikler düzenlenerek eserlerimizin tanıtılması; bu etkinliklere, kamuoyunda isim yapmış, Türkiye'ye ve Türklere yakın yabancı şair ve yazarların da davet edilmeleri
- * Uluslararası kitap fuarlarında sergilenen kitap vs. yayınlarımızın baskı ve kağıt kalitesinin yükseltilmesi; kitaplardaki dizgi hatalarının giderilmesi; tanıtıma yönelik fuarlarda sergilenecek kitapların öncelikle albenili olması gerektiğinden; ön kapak kompozisyonu, kapak resimleme ve kullanılan malzemenin işçilik ve kalitesine özen gösterilmesi; standlarımızda, büyük ebat, kuşe kağıda basılı "Prestij" kitaplarının da sergilenmesinin sağlanması
- * Uluslararası kitap fuarlarında eserleri sergilenen yazarlarımızın bu fuarlara bizzat katılmalarının teşvik edilmesi; Bu katılımın değişimli ve dönüşümlü olmasına özen gösterilmesi
- * Uluslararası kitap fuarlarındaki stand görevlilerinin, mümkün olduğu ölçüde; İngilizce, Fransızca, Almanca veya gönderildikleri ülkenin dilini iyi bilen ve konuşan kişiler arasından seçilmeleri

DİĞER ÖNERİLER :

- * Türk düşün ve yazın ürünlerinin yabancı dillere çevrilmesinin özendirilmesi.
- * Çevirilerin doğru ve eksiksiz yapılmasına özen gösterilmesi
- * Bu amaçla, Kültür Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Yayınlar Daire Başkanlıklarının, Kültür Bakanlığı çatısı altında birleştirilmesi; bu birleşmeden sonra, Türk edebiyatı çeviri işlerini yürütecek bir ortak komisyon oluşturulması ve bu komisyon marifetiyle her yıl Türk düşün ve yazın ürünlerinden yabancı dillere çevrilecek eserlerin saptanması
- * Türk düşün ve yazın ürünlerinin yabancı dillere çevrilebilmesi için halen "Telif Hakları Kanunu" çerçevesinde çok düşük olan çeviri ücretlerinin Maliye Bakanlığı onayıyla artırılması ve tatminkar hale getirilmesi
- * Türk düşün ve yazın ürünlerinin İngilizce, Fransızca ve Almanca'ya çevrilmesi konusunda yayınevlerimizin desteklenmesi; bu amaçla, yayıncularımıza düşük faizli kredi verilmesi veya kağıt ürünlerine sübvansiyon sağlanması.
- * Yabancı dile çevrilen Türk eserlerin bibliyografyasının hazırlanması
- * Yabancı dile çevrilen Türkçe düşün ve yazın eserlerinin yurtdışında büyükelçiliklerimiz ve tanıtma müşavirliklerimiz kanalıyla uygun görülecek kişi ve kuruluşlara dağıtılması
- * Türk düşün ve yazın ürünlerinin kapsamlı bir listesinin / kataloğunun hazırlanarak yurtdışında dağıtımı; ayrıca, bu konuda İnternet ortamında bir "Web" sayfası oluşturulması
- * Türk düşün ve yazın ürünlerinin yurtdışında tanıtımı için çalışan Türk ve yabancı uyrukluların teşvik edilmesi
- * Türk düşün ve yazın ürünlerinin yurtdışında tanıtımı için ilgili kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlamak ve bu alanda mevcut koordinasyon eksikliğini gidermek için ilgili kamu kurum ve

kuruluşlarının temsilcilerinden oluşacak bir koordinasyon birimi kurulması; bu birimin düzenli olarak yılda en az iki kez toplanmasının sağlanması

- * Türk düşün ve yazın ürünlerinden örneklerin yurtdışındaki kütüphane, kitaplık, kültür merkezi gibi yerlere bağlanması
- * Başta Nobel Edebiyat Ödülü olmak üzere ülkemiz yazarlarının uluslararası ödüllere adaylıklarının teşvik edilmesi; bunun için lobiler oluşturulması
- * Yayıncılarımızın, yazarlarımızın ve şairlerimizin uluslararası konferanslara; "Dünya Şiir Günü", "Dünya Yazarlar Günü" vb. uluslararası etkinliklere katılmalarının özendirilmesi, vize işlemleri konusunda kendilerine yardımcı olunması -
- * Yurtdışındaki Türklere ve özellikle Batı Avrupa'daki vatandaşlarımıza yönelik; Türk resmi, sanatı ve edebiyatı başta olmak üzere muhtelif konuları ele alan, farklı sosyo-ekonomik düzey ve değişik yaş gruplarına hitap eden eserlerin basımının özendirilmesi; bunun bir devlet politikası haline getirilmesi
- * Yabancı Ülke Kütüphaneleri, İhtisas Kütüphaneleri ile kitap vs. eser değişimine ağırlık verilmesi, yurtdışındaki üniversitelerin Türkoloji bölümlerine sağlanmakta olan desteğin devam ettirilmesi
- * Türk düşün ve yazın ürünlerinin tanıtımıyla ilgili faaliyetler için, uygun görülecek Kültür Ataşeliklerimiz ile Tanıtma Müşavirliklerimize ilave mali olanaklar sağlanması
- * Gerek kamu kurum ve kuruluşlarının gerek Sivil Toplum Örgütlerinin, Uluslararası Edebiyat Acentaları ve benzeri NGO'lar ile iletişim kurmalarının özendirilmesi
- * Ulusal kültür kaynaklarımızla çağdaş kültür ürünlerimizin çevirilerinin yapılması; bu çevirilerde, çağdaş kültürümüzü çok yönlü olarak yansıtacak, tarafsız ve bilimsel yapıtlara ağırlık verilmesi
- * Türk yazarlarından seçmeler içeren, yabancı dillerde hazırlanmış antolojilerin yaygınlaştırılması

- * Dış ülkelerde Türk yazarlarının eserlerini basan yayınevlerine sağlayan ve bugüne kadar projelere bağlanmış bulunan ekonomik desteğin artırılması, bu suretle, sözkonusu eserlerin yabancı yayın kataloglarına girmesinin temini ve bu eserlerin satın alınması
- * Yayınların hedef kitlenin kullanımına sunulabilmesi için yabancı dağıtım kuruluşları ile Türkiye'deki ilgili kuruluşların işbirliği çalışmalarının özendirilmesi
- * Karşılıklılık ilkesi gözetilerek, tüm ülke kütüphanelerinde ülkemizi ve kültürümüzü tanıttıcı yayınların bulunmasının sağlanması
- * Ülkemizdeki araştırma ve inceleme kurumları (Türk Tarih Kurumu, Tübitak, TDK, TAE, v.s.) tarafından bastırılan ve özellikle ülkemizi, kültürümüzü tanıtan kitapların, yabancı dillerde (İng. - Fran. - Alm.) yazım ve yayınının özendirilmesi

9. KOMİSYON
KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDA YAYINCILIK VE SORUNLARI
KOMİSYONU

BAŞKAN

Prof.Dr. Mehmet KÜLAHÇI
A.İ.B.Ü.
Teknik Eğitim Fak. Dekanı

BAŞKAN YRD.

Pınar ERZURUMLUOĞLU
G.Ü. Küt. ve Dök.
Dai. Başkanı

RAPORTÖR

Rezzan YILDIRIM
Milli Prodük. Merkezi

RAPORTÖR

Selim AK
HAGEM Şb. Müdürü

ÜYE

Ender BİLAR
Trakya Ün. Küt. ve Dok.
Dai. Başkanı

ÜYE

Ali DÜNDAR
Edebiyatçılar Derneği

ÜYE

Adnan YILMAZ
Anadolu Ün. Küt. Dok.
Dai. Başkanı

ÜYE

M. Sami KOÇ
İçişleri Bakanlığı
APK Uzmanı

ÜYE

Mustafa TORUN
Kitap Dağıtıcıları Derneği

ÜYE

Tulga OCAKÇIOĞLU
Kültür Bakanlığı
Güzel Sanatlar
Gen. Müd. Yardımcısı

ÜYE

Hacı YAZMAN
Kültür Bakanlığı
Yayımlar Dai. Bşk.
Şube Müdürü

ÜYE

Şükriye KUBUŞ
Başbakanlık Basın Yayın
ve Enformasyon
Genel Müdürlüğü

ÜYE

Tülin EGE
Milli Kütüphane Başkanlığı
Daire Başkanı

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ

9. Komisyon : Kamu Kurum ve Kuruluşlarında

Yayıncılık ve Sorunları

Komisyon Raporu

I. GİRİŞ

Ülkemizde, çeşitli yayınlar yaparak ve kitaplıklar kurarak; toplumda kitap edinme, kitap okuma alışkanlığı ve zevki oluşturma, toplumu bilgilendirme, bilim adamı ve araştırmacıların yapmış oldukları çalışmalarını gün ışığına çıkarma, ulusal, tarihi ve kültürel değerleri koruma, yaşatma, geliştirme, yayma ve tanıtmaya gibi amaçlarla kamu kurum ve kuruluşlarının yürüttüğü etkinlikleri, bu etkinliklerin yürütülmesi sırasında doğan sorunları ve çözüm önerilerini ele almadan önce, ülkemizde kitabın ve kamu kurumlarında yayıncılığın geçmişine bir göz atmakta yarar görülmektedir.

Bilindiği gibi, ülkemize baskı makinesi bulunmasından 285 yıl sonra girebilmiştir. Abece değişimi ile dil devriminin yürürlüğe girmesine değin, insanlarımızın kafasındaki kitap kavramı, elyazması Kur'an'dan ibarettir. Cumhuriyet'e gelinceye dek, Türkçe'nin, yani atalarımızın anadilinin bile sözlüğü yoktur. Basımevinin gelişinden sonra, 1756 yılında basılan ve "Vankulu Lugati" diye anılan sözlük ise, Cevheri (Asıl adı Ebu Nasr İsmail, ölümü 1010)'nin Arap diliyle hazırladığı "Sıhah - İl Cevheri" adlı Arapça sözlüğün Osmanlıca'ya çevirisidir. Yani Osmanlı İmparatorluğu'nun kayda değer bir dil, kitap ve kitaplık sorunu, halkı okutma sorunu yoktur. Bu sorun, Yüce Atatürk'ün "Türkiye Cumhuriyetinin temeli kültürdür" uyarısıyla gündeme gelmiştir. 1923 devrimi, Osmanlı İmparatorluğu'ndan, birtakım askeri kuruluşlar dışında, sağlıklı işleyen ve çağına açık hemen hiçbir kurum ve kuruluş devir alamamıştır. Cumhuriyet'in devir aldığı, kasaba görünümüne birkaç kent ve Edirne'den Kars'a, koskoca bir ortaçağ köycülüğüdür. Ulusal sı-

nırlar içinde yaşayan, yazı ve kitapla tanışıklığı saptanan nüfusun genel nüfusa oranı yüzde 8,6'dır. Bu oran kadınlarda yüzde 2,1, erkeklerde yüzde 6,5'tir. Kırsal kesimde yazı ve kitapla tanışma oranı ise çok daha düşüktür. 1927 nüfus sayımını bu sonuçlarıyla gören Atatürk, "Bir ülkede nüfusun yüzde doksanı, doksan beşi okuma yazma bilmezse, insan olanların bundan utanması gerekir" demek zorunda kalmıştır.

Avrupa'da ve dünyanın öteki anakaralarında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, öncelikle kitapla tanışarak, kitapla kucaklaşarak bu mutlu sonuçları elde ettiklerini gören 1923 devrimcileri, devir aldıkları ulusu ve ülkeyi bilisizlikten (cahillikten), yokluk ve yoksunluklardan kurtarmak için, insanları bir an önce kitapla buluşturma ve anadillerini yazıp konuşurabilme çabasına yönelmişlerdir. Bu sürece girildiğinde kitap, en etkili, kalıcı ve bilgilendirici iletişim ve ekinleşim nesnesi olarak alınmıştır. Ulusal ölçekte örgün ve yaygın eğitim-öğretim etkinliklerinin temellendirilmesinde, ülke genelinde insanları okuma alışkanlığına ve ince beğeniye yönlendirecek olan okuma ve araştırma kitaplıklarının oluşturulmasında en gerekli ve en sağlıklı araç olarak değerlendirilmiştir. Toplumunu kitapla buluşturma sürecinin yaşama geçirilmesinde basının rolü ve katkısı Yüce Atatürk, "Basın, ulusun ortak sesi olacaktır. Çünkü basın, başlıbaşına bir güç, bir okul, bir öncüdür" sözleriyle alkışlamıştır.

Cumhuriyet'ten önce, basılı kağıt ve özellikle kitap, dergi, gazete, baskı makinelerinin ülkede çalışmaya başladığı günden itibaren, Devlet yöneticilerinin gözünde bir sakıncalı nesneydi. 1888 tarihli "Matbaalar Nizamnamesi" adlı tüzükte "Osmanlı ülkesinde basımevi açacak olanların elinden, basımevlerinde Padişahın kutsal hak ve çıkarlarına dokunur ya da bunu anıştırır kağıtlar basmayacaklarına dair senet alınacağı..." yazılıdır. Cumhuriyet döneminde de, yönetici ve kişilerle yoğun ilişkili olmasa da, zaman zaman "devletin âli menfaatleri" söz konusu edilerek, basınla, basın nesnelere ve yazarlarla olumsuz, hatta acılı günler yaşanagelmıştır. Ne var ki, Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak, her alanda olduğu gibi, basın-yayın alanlarında da, Devletin öncülük etmesi zorunluluğu henüz aşılabilmiş değildir. 1930'lardan itibaren Devlet Basımevi'nin kurulması, Devlet kitapları (ki bunlar arasında Büyük Ekonomistler, Sosyalizmin ve Sosyal Mü-

cadelelerin Tarihi, Milletlerin Zenginliđi, Akıselim vb. sayabiliriz) dizisinin, 1939'da toplanan "Birinci Türk Neşriyat Kongresi"nin çok yerinde bir kararı ve seçimi ile Batı ve Dođu başıyapıtlarının dilimize kazandırılması, gerçekten büyük ve kalıcı belgeleri dilimize kazandırılmış olan "Tercüme Bürosu"nun kurulması; 1935 yılında ulusal, 1936 yılında uluslararası "Basın Kongreleri"nin toplanması, ancak devlet eliyle gerçekleştirilebilen oluşumlardır.

Bugün de ne yazık ki, Devletin elini çektiği, özelleştirilen, özerkleştirilen kurumlara, serbest bırakılan ders kitapları yayıncılığına, radyo ve televizyonculuğumuza bakıldığında, "Nihayet uygar dünyaya açıldık, bilimsel ürünlerimiz arttı, insanlarımız daha mutlu ve gelecekte daha umutlu..." denilmesi mümkün olamamaktadır. Devletin elinin içinde bulunmadığı hiçbir alanın örgütlenemediği, kurumlaştırılmadığı gözlenmektedir. siyaset alanı ve siyasi partiler; bilim alanı ve bilim üretim merkezi, seçenek oluşturma alanı olması gereken üniversiteler Devlet karşısında kurumlaşmamışlardır. Milli Kütüphane'nin, halk kütüphanelerinin, çocuk kütüphanelerinin ülke çapında örgütlenmesi Devlet eliyle sağlanmışır. Ulusal Basın Yayın Kurultayı 1939'da da, bugün de Devletin bir kuruluşu tarafından düzenlenmektedir. Özetle, ülkemizin bugünkü koşullarında, Devletin özellikle basın ve yayın alanından elini çekmesi yararlı görülmemektedir.

II. MEVCUT DURUMUN SAPTANMASI ve SORUNLAR

Kamu kurum ve kuruluşlarında yayıncılık sorunlarının; amaç, hedef ve politika belirlenmesi; yönetim ve finansman sorunları; teknolojik altyapı olanakları ve yayınların tanıtım-dağıtım sorunları açısından incelenmesi gereğine inanılmaktadır.

A. AMAÇ, HEDEF ve POLİTİKA BELİRLENMESİ

Öncelikle, bugüne kadar, kamu kuruluşlarının öncülük edeceği, ulusal kültürü geniş kitlelere yayıcı ve güçlendirici bir temel ulusal yayın politikası oluşturulmadığı gözlenmektedir.

Topluma hizmet amacıyla kurulmuş bakanlıklar, üniversiteler ve araştırma kuruluşları, kuruluş amaçlarına ve yürüttükleri hizmetlere uygun yayın hedef ve politikaları oluşturmak zorundadırlar. Amaç, hedef ve politikaların belirlenmesi, yayın hizmetlerinin, kısıtlı kaynakları en verimli şekilde kullanarak, en doğru biçimde ve en kısa yoldan hedef kitleye ulaştırılmasını sağlayacaktır. Ancak bugün kamu kurumlarında, üniversiteler ve araştırma kuruluşları gibi ortak hizmet alanlarında bile amaç, hedef ve politikalar açısından bir birlik sağlanamadığı, üretilen hizmetin niteliğine ve toplumun ihtiyaçlarına uygun ortak hedefler saptanamadığı, yayınların dil ve ileti açısından bir bilim süzgecinden geçirilemediği, kaynakların birleştirilerek işbirliği yapılamadığı görülmektedir. Bu kuruluşların hiçbirinin kurumlaşmış bir basın-yayın geleneği, ulusal ve uluslararası alanda kullanıma açık düzenli bir arşivi yoktur.

Çeşitli toplantılarda sık sık gerekliliği söz konusu edilse de, telif hakları, yazı kurullarının değerlendirme ölçütleri ve yayın etiği konularında da bugüne kadar ortak bir politika oluşturulamamıştır.

Ayrıca, kamu kurumlarında yayıncılık alanında amaç, hedef ve politikaların değişen her yönetim kadrosunca yeniden düzenlenmesinin önüne de geçilememektedir. Yayın hizmetleri, günlük politikalar ve yöneticilerin görüş ve yönergeleri (talimatları) doğrultusunda yürütülmekte, bu görüş ve politikaları da yönetimi elinde tutanlar belirlemektedir.

B. YÖNETİM ve FİNANSMAN SORUNLARI

Kamu kurumlarında yayıncılığın önündeki engellerden başlıcaları idari ve mali alanda karşılaşılan sorunlardır.

Genellikle, kamu kurum ve kuruluş yöneticilerinin, yayınla uğraşan birimlerine hizmete uygun nitelikte eleman alamadıkları, bu birimlerde çoğunlukla konuyla ilgili eğitim almamış, ilgi alanları farklı, zorunlu olarak işe uyum yapmaya çalışan elemanlar işlendirildiği (istihdam edildiği) gözlenmektedir. Bu durum hem hizmetin yürütülmesi sırasında sorunlara ve zaman kaybına neden olmakta, hem ortaya çıkan ürünlerin kalitesini olumsuz etkilemekte, hem de uzun vadede yetişmiş elemanların sürekli olarak istihdamını ve hizmetin geliştirilmesini engellemektedir. Bu sorunda, yönetimin yayın hizmetlerine bakış açısının yanı sıra, istihdam politikası da büyük rol oynamaktadır.

Ayrıca, kamu kuruluşlarında birimler arasında gerekli eşgüdüm (koordinasyon) sağlanamamakta, yayının hazırlanması, basımı, tanıtım ve dağıtım aşamalarında karşılaşılan bürokratik engeller zaman kaybına neden olmakta ve üretilen yayınlarda da standartlık sağlanamamaktadır.

Bazı kamu kuruluşlarında, fikir ve sanat eserlerinin, kültürün gelişmesine katkıda bulunacak eserlerin basımı ya da desteklenmesinde, yayınların toplumun gerçek ihtiyaçlarına uygun, bilimsel, kültürel ve yazınsal anlamda değerli olup olmadığından çok, yöneticilerin kişisel tercihleri rol oynamaktadır.

Yayınlara sağlıklı koşullarda depolanması, uygun bir ortamda sergilenmesi ve pazarlanması da yönetimin konuya verdiği öneme bağlı olarak değişmektedir.

Toplumda okuma-yazma oranının ve kültür düzeyinin yükseltilmesi için çaba gösterildiği iddia edilirken, yayıncılık konusunda devlet bütçesine yeterli ödenek konulmadığı, kuruluşların bütçelerinde yayın hizmetlerine ayrılan miktarların genellikle yetersiz olduğu ve bu bütçelerin de akılcı, verimli ve etkin kullanılmadığı gözlenmektedir. Fayda-maliyet analizi iyi yapılmadan, baskı sayılarının ihtiyaca uygun olup olmadığı saptanmadan, yalnızca bir önceki dönemi kitap sayısı açısından geçmeye yönelik göstermelik çalışmalar yapılabilmektedir.

Bu duruma ek olarak, ülke ekonomisindeki darboğazların giderilmesine ve enflasyona, kamu harcamalarına getirilen kısıtlamalarla

çözüm bulunmaya çalışılması, kamu kurum ve kuruluşlarında yayıncılık hizmetlerine en büyük darbeyi vurmuştur. Üniversitelerde lisansüstü tezlerin ve araştırma sonuçlarının yayınlanarak bilimsel çevrelerde dağıtımı kesintiye uğramış, araştırma kuruluşlarının oluşturdukları bilgi birikiminin yayınlarla ilgili kuruluşlara ve hedef kitleye ulaştırılması güçleşmiştir. Yayınlarını kısmen de olsa sürdürebilen kamu kuruluşları da; istenilen kalitede kağıt sağlama güçlüğü, posta giderlerinin yüksekliği, yayının hazırlandığı ve basıldığı reklam ajansları ve basımevlerinin düşük nitelikli hizmetleri gibi sorunlarla boğuşmaktadırlar. Tüm bu sorunlar nedeniyle, kamu kurum ve kuruluşları çoğu kez yayınlarını Vakıflar aracılığıyla gerçekleştirmektedirler. Ancak, bu tür yayınlarda da zaman zaman kişisel yarar gözetildiği iddia edilmektedir.

C. TEKNOLOİK ALTYAPI SORUNLARI

Kamu kuruluşlarının çoğunda yayın hizmetleri için gerekli olan teknolojik altyapı (bilgisayarlar, baskı makineleri vb.) ya çok yetersizdir, ya da nitelikli eleman yetersizliği veya işletmenin yüksek harcamalar gerektirmesi nedeniyle milyarlık kuruluşlar verimli çalıştırılmamaktadır. Bazı kurumlarda kurulu kapasite yeterince değerlendirilememekte, yayın hizmetlerinin özel ajans ve basımevlerine yaptırılması bazen daha ekonomik olmaktadır. Bazı kuruluşlarda ise, nitelikli eleman işlendirilmiş olsa da, teknolojik altyapıdaki yetersizlik nedeniyle, yayın hizmetleri gereğince yürütülememektedir. Teknolojik altyapının iyileştirilmesi ve hizmete uygun hale getirilmesi de yine tasarruf tedbirleri nedeniyle engellenmektedir.

D. YAYINLARIN TANITIM ve DAĞITIM SORUNLARI

Yayıncılığın sorunları arasında en önemlilerinden biri de yayının dağıtım, pazarlama ve satışının gerçekleştirilmesidir. Kamu kuruluşlarının yayınları için tanıtım veya reklam yapma olanakları kısıtlıdır. Çeşitli bürokratik engellerden dolayı özel dağıtım ve tanıtım

şirketleriyle çalışma imkanları da olmadığından, yayınlanan eserler geniş kitlelere yayılamamakta, kitap satışları da istenilen düzeyde olmamaktadır.

Kamu kurumlarında yayınların tanıtım ve dağıtımını süreli yayınlarda, üniversitelerdeki kitap sergilerinde ve kitap fuarlarında yapılmakta, ancak belli bir harcama gerektiren bu çalışmalar da yine tasarruf tedbirleri nedeniyle yeterli ölçüde gerçekleştirilememektedir. Uluslararası fuarlarda alım-satım yapılamamakta, katılım göstermelik düzeyde kalmakta, tanıtım ve pazarlama hedeflerine ulaşılmamaktadır.

III. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

A. AMAÇ, HEDEF ve POLİTİKA BELİRLENMESİ

Ülkemizde genel olarak kamu kurum ve kuruluşlarının yayın yapma amacının toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel alanda bilinçlenmesi ve geliştirilmesi olduğunu kabul ettiğimizde, ulusal bir yayın politikası oluşturulmasının önemi ve kaçınılmazlığı ortaya çıkar.

Devlet, Devletin özerk ve katma bütçeli kurum ve kuruluşları, kendi uzmanlık ve etkileşim alanlarını ilgilendiren konularda sağlıklı bir yayın ve yayın tanıtım geleneği oluşturmalı ve bunu insan ve üretim araçları parkıyla kurumlaştırmalıdır.

Devletin yayın politikasının uygulanmasında da, kültür ve fikir eserleri yayınlayan kuruluşlar arasında işbirliği ve görüş alışverişini sağlayacak, politik etkilere kapalı, Devletin planlama ve bütçe ile ilgili kuruluşlarından temsilcilerin de katıldığı bir kurul görev yapabilir. Bu kurul aynı zamanda, kamu yayınlarının basımı ve dağıtımında öngörülen ölçütlere uyulup uyulmadığının ve hizmetin kamu yararına olup olmadığının denetiminde de görev alabilir. Böylece, tüm kamu kuruluşlarının, ortak amaç ve hedefler etrafında bir araya gelerek, işbirliği ve fikir birliği içinde, kısıtlı kaynakları en verimli şekilde kullanarak, ulusal kültürün oluşturulması ve geliştirilmesi yolunda yayın hizmetlerini gerçekleştirebilmeleri mümkün olabilecektir. Ulusal yayın politikamızın oluşturulması, yayınların bilimselliği, yayın etiği, telif hakları

ve benzeri konularda ortak ve geçerli ölçütlerin ortaya çıkmasını sağlayacak, bugün yaşanan karmaşa ve dağınıklığa da çözüm bulunmuş olacaktır.

B. YÖNETİM ve FİNANSMAN SORUNLARI

Bir ülkenin kültür ve uygarlık düzeyi ülkede yayınlanan ve satılan eser sayısı ile ölçülüyorsa, bu sayının artırılması için çalışmalar yapılmalı, kültürlü, özgür düşünen, birbirinin fikrine saygılı nesiller yetiştirilebilmesi için yayınların ülkenin her köşesine ve her kesimine eşit ölçüde ulaştırılması sağlanmalıdır.

Kamu kurumlarında yayın hizmetlerinin etkin, verimli ve süratli bir nitelik kazanması için; kamu kurumları yöneticilerinin, yayın hizmetlerinin amacı, hedefleri ve önemi konusunda bilgilendirilmesi, bu alanda eğitim görmüş, yeterli sayıda ve uygulama deneyimiyle yetiştirilmiş elemanların istihdam edilmesi, mevcut personelin hizmetiçi eğitimle verimliliğinin artırılması, yayın hizmetlerinde bürokratik işlemlerin azaltılması, yayın hizmetlerine ilişkin mevzuatın günün şartlarına göre sürekli yenilenmesi, çalışmaların planlı ve eşgüdüm içinde yürütülmesi gerekmektedir. Böylece, kamu kuruluşlarında yayıncılığa ayrılan kaynakların ulusal yayın politikasına en uygun şekilde kullanılmış olacağına, ortaya çıkan eserlerle ulusal kültürün geliştirilmesi yolunda adımlar atılacağına inanılmaktadır.

Kamu kurumlarında yayın hizmetlerini yürütmek üzere ayrılan ödenekler gerçekçi ölçüde artırılmalı, kurum bütçelerine yayıncılık için ayrılan ödenekler başka hizmetler için harcanmamalıdır.

Üniversitelerin yeniden bilimsel alanda uluslararası kabul görece ölçünlerde (standartlarda) ve değerde yayınlar yapmalarını, araştırma çalışmalarının bilim dünyasına kazandırılmasını sağlayacak önlemler alınmalı, ekonomik alandaki kısıtlamalar üniversiteleri kapsamamalıdır. Üniversitelerde herhangi bir alanda araştırmacı ve öğretim üyesi olarak görev yapmak özendirilmeli ve bilim adamları ekonomik yönden zor durumda bırakılmamalıdır. Birçok yörede öğretim elemanı olmayan çok sayıda üniversite açmak yerine, üniversitelerin ye-

terli sayıda olması; ama donanımlı ve çok yönlü olanaklara sahip kılınması daha anlamlı olacaktır.

Aynı şekilde kamu kurumlarında da, çok sayıda ve hangi alanda kullanılacağı, hangi boşluğu dolduracağı bilinmeyen yayın üretilmesi yerine, belli bir amaca hizmet eden, kamunun gereksinimini karşılayan zengin içerikli eserlerin yayınlanması yerinde olacaktır. Ayrıca, devlet eliyle yapılan yayınlar, özel sektörün yapamayacağı, kârlı olmayacağı bilinen, ancak yapılması yurt çıkarları bakımından yararlı görülen eserlerden oluşmalıdır.

Devlet özel kurum ve kişilerin çıkaracakları yayınlara uzun vadeli ve faizsiz kredi gibi imkanlarla destek vermeli, bilimsel, kültürel ve edebi açıdan değerli yayınları satın alarak eğitim kurumlarına ve kütüphanelere dağıtmalıdır.

Devlete bağlı kurum ve kuruluşlar kendi uzmanlık alanları için özel kişi, kurum ve kuruluşlardan yardım isteyebilmeli, onlara yardım sunabilmeli, fakat bunu yaparken kurduğu sağlıklı düzeneği bozacak, zedeleyecek alım ve hesap yanlışlıklarından dikkatle kaçınmalıdır. Ayrıca, yaptığı yardımın ve verdiği desteğin nasıl değerlendirildiğini dikkatle izlemelidir.

Milli Eğitim Bakanlığınca yayınlanan sözlük ve ansiklopediler, Bakanlığın güdümünde seçkin bir kurulca yeniden gözden geçirilmeli, bilim yanlışlıklarından arındırılmalıdır. Eğitim yayınları özel sektöre bırakılmamalı, Devletin eğitim politikasına ve toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak üretilen eğitim yayınları, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak için ülkenin her yanına, zamanında, yeterli miktarda dağıtılmalıdır. Ders yılı başlamadan kitabı olmayan öğrenci kalmamalıdır.

Kültür Bakanlığı, Cumhuriyetin 75. yılı dolayısıyla düzenlediği yarışmalar gibi Cumhuriyetin her geçen 10 yılında bilimsel, kültürel, sanatsal, ekonomik alanlarda ödüllü yarışmalar düzenlemeyi kurumlaştırmalıdır.

Okul ve üniversite, halk ve çocuk kitapları rahat girilip çıkılabilir, rahat çalışılabilir ve geniş kaynaklara sahip bir duruma getirilmeli ve yurt çapında yaygınlaştırılmalıdır. Henüz kitaplık ku-

rulmayan semt, mahalle ve köyler için bir gezici kitaplık ağı oluşturulabilir. Bu konuda vatandaşlardan ve belediyelerden destek alınabileceği düşünülmektedir.

Kamu adına yayın yapan bütün kurum ve kuruluşlarda yazarlara ödenen telif, inceleme, redaksiyon, huzur hakkı vb. ücretler eşgüdüm içinde, tek sistem ve çerçevede değerlendirilmelidir.

Özel kesimde olduğu gibi kamu kesiminde de yayıncı, yazara ödenecek yazar hakkı, kağıt-karton fiyatlarını, dizgi ve baskı giderlerini, taşıma giderlerini, tanıtma giderlerini, dağıtım ve satış komisyonlarını göz önüne alarak gerçek maliyet hesabı yapmalıdır. Hizmetin yerine, amacına ulaşması ve sosyal bir yarar oluşması için çaba gösterirken, bir yandan da kaynakların verimli kullanılıp kullanılmadığını denetlemesi gerekmektedir.

C. TEKNOLOJİK ALTYAPI SORUNLARI

Kamu kesiminde ekonomik ve teknolojik düşünceden uzak, eşgüdüm kurulması olanaksız birimlerden oluşmuş, toplam değeri milyarları bulan baskı makineleri yatırımı bulunmaktadır. Piyasa ekonomisi kurallarına ve verimlilik anlayışına tamamen ters düşen bu yatırım birimlerinin ülke yararı açısından incelenerek kapasitelerinin artırılması, nitelikli insangücü ile desteklenmesi, çalışmakta olanların hizmetiçi eğitimle niteliklendirilmesi, elimizdeki bu değerlerin yeniden ekonomiye kazandırılması gerekmektedir. Teknolojinin sürekli yenilediği göz önüne alınarak, bu alanda yeni ve büyük yatırımlar yerine, basım hizmetleri konusunda özel sektörle işbirliği yapılmalı, ayrıca, örgün eğitimle basım sanayiine nitelikli eleman yetiştirilmesi için önlemler alınmalıdır. Basımın sanayiinde, üretimde kalitenin ve verimliliğin ön planda gözetilmesi için eğitim desteği ve teşvikler sağlanmalıdır. Basım sanayindeki kâğıt başta olmak üzere bazı hammadde ve malzemelerin yerli yapımına ilişkin himayeler, teşvikler geliştirilmelidir. Devlet ihale kanunlarında değişiklikler yapılarak, baskı işlerinde pazarlık yapma yolu açılmalı, bürokratik işlemler azaltılmalıdır.

D. YAYINLARIN TANITIM ve DAĞITIM SORUNLARI

Değerli kaynaklar, büyük emek ve teknolojik olanaklar kullanılarak üretilen yayınların gerçek değerini bulması, okuruna ulaşması, sosyal bir yarar sağlaması, ancak doğru tanıtım, dağıtım ve pazarlama faaliyetleri ile mümkündür. Kamu kurum ve kuruluşlarında bu konu bütün yönleriyle incelenmeli, en etkin yoldan okura ulaşmak için çözümler üretilmelidir.

Yayın hizmetlerinin etkinleştirilmesi, geliştirilmesi ve okuyucu eğilimlerinin ölçülmesi için kamuoyu araştırmaları yapılmalıdır.

Bugün kitap fuarları yayınların tanıtımında büyük ölçüde etkilidir, ancak yayınların yurdun tüm köşelerine ulaşması sağlanamamaktadır. Süreli yayınlarla ve bültenlerle yayınların yurdun her köşesine tanıtılması ve okura ulaştırılması için kargo gibi pratik çözümler bulunması mümkündür. Bugün posta giderleri bazen kitabın basım giderlerini aşmaktadır ve çoğu kez postanın yerini özel dağıtım şirketleri almıştır. Posta hizmetlerinde kamu yayınlarına indirim yapılması sağlanmalıdır.

Yayınların ulusal basın ve yayın organlarında tanıtımının yapılması ve okumanın özendirilmesi, çabaların amacına ulaşmasında büyük ölçüde etkili olacaktır.

Kalkınma planlarında teşvik tedbirlerinin üretimin yanı sıra dağıtım ve pazarlamayı da kapsamayı ürünün tüketiciye ulaşması açısından önemlidir.

10. KOMİSYON
DAĞITIMCI VE KİTAPÇILARIN SORUNLARI KOMİSYONU

BAŞKAN

Ali A. ÇETİNTAŞ
Basın Yayın Birliği

BAŞKAN YRD.

Leyla ÖNAL
Kültür Bakanlığı
DÖSİM

ÜYE

Hakkı KURNAZ
Posta İşletmeleri
Genel Müdürlüğü

ÜYE

Mustafa TORUN
Kitap Dağıtıcıları Derneği

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ

10. Komisyon : Kitapçı ve Dağıtımçıların Sorunları

Komisyon Raporu

1. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ders kitaplarında sıkça yaptığı müfredat değişiklikleri; yayıncı, dağıtımçı ve kitapçıların stoklarındaki kitapların değerini sıfıra düşürmektedir. Bu uygulamalardaki düzensizlik, eğitim yayıncılığına yatırım yapmayı adeta imkansız hale getirmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, müfredat programını, istikrarla birlikte uzun döneme yaymalıdır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı, kitap satışlarında; dağıtımçı ve kitapçıyı, iskonto ile vade konularında, aynı konumda değerlendirmemelidir. Kültür kitaplarında ise, envanter kültürünün eksikliği sebebi ile, -piyasa içinde- ile-tişimsizlik problemleri yaşanmaktadır.
2. Özel yayınevlerinin; okul yakınındaki kırtasiyeler ve pazarlamacılar ile sürdürdüğü tanıtım faaliyetleri, hem okulları ticarethanelere çevirmiş ve eğitimcileri bu batağın içine atmıştır, hem de dağıtımçı ve kitapçıların hizmetlerine sekte vurmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı, bu sorunu çözmek amacıyla başlattığı serbest kitap uygulamasını, 98/99 eğitim döneminde niye iptal etmiştir.
3. Milli Eğitim Bakanlığı'nın kitapları da dahil olmak üzere, korsan kitapların önüne geçilememiştir. Seyyar kitap satışları, mutlaka kontrol altına alınmalıdır. Dürüst çalışan tüm sektör firmaları, bu konuda işbirliğine hazırdır. Ayrıca, katma değer vergisinin, kitaplarda da % 1'e düşürülmesi, kayıtsız ve korsan kitap hareketini düşürecek bir önlem olarak dikkate alınmalıdır.
4. Türk insanına kitabın sevdirmesi için, özel sektörün gayretlerini, devlet maddi olarak desteklemelidir.
5. Yayıncılık sektöründe, bilhassa eğitim branşında hizmet veren yayınevi, dağıtımçı ve kitapçılara, yatırım indirimi ile faizsiz kredi avantajları sağlanmalıdır.

6. Yayın sektöründe hizmet veren meslek birlikleri, Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı, bir defaya mahsus değil, devamlı görev yapacak ortak bir komisyon oluşturarak, sorunlara çözüm önerileri getirmelidirler.
7. Posta İşletmesi Genel Müdürlüğü'nün, kültür ürünlerine verdiği önem sebebi ile yürürlüğe soktuğu, % 60'a varan gönderi iskontolarının, daha geniş bir ürün yelpazesini kapsamaması, sektörün yararına olacaktır.
8. Kültür Bakanlığı; Döner Sermaye İşletme Merkez Müdürlüğü'ne bağlı mağazalarında; ulaşım, kadro vs. problemler sebebi ile istenen randımanı yakalayamamaktadır.
9. Bu rapor 8 maddeden ibarettir.

11. KOMİSYON
OKUYUCU, YAYINCI, KİTAPÇI, KÜTÜPHANECİ İLİŞKİLERİ, OKUMA
ALİŞKANLIĞININ YAYGINLAŞTIRILMASINDA KİTLE İLETİŞİM
ORGANLARININ VE KÜTÜPHANELERİN ROLÜ
KOMİSYONU

BAŞKAN

Yrd.Doç.Dr. Bülent YILMAZ
H.Ü. Kütüphanecilik Böl.

BAŞKAN YRD.

Hatice İlhan BARAN
Ankara Büyükşehir Belediyesi

RAPORTÖR

Oğuz ÜNSAL
TODAİE

RAPORTÖR

Ümmügülsüm ALNUR
Ankara Büyükşehir Belediyesi

ÜYE

Durmuş SAKMAK
Milli Kütüphane Başkanlığı

ÜYE

Ziya ARSLAN
Zonguldak Karaelmas Üniv.

ÜYE

Ali DEMİRDAĞ
Kütahya Dumlupınar Üniv.

ÜYE

A. Kadir BİLGİN
Edebiyatçılar Derneği

ÜYE

Ayten ŞAN
İstanbul İl Halk Kütüphanesi
Müdürü

ÜYE

A. Fuat KARTAL
Türk Kütüphaneciler Derneği

ÜYE

Selim AK
HAGEM

ÜYE

Erol YILMAZ
YÖK Dokümantasyon Merkezi

ÜYE

Mehmet ÖZ
Kitapçılar Derneği

ÜYE

Yrd.Doç.Dr. İbrahim GÜRCAN
Anadolu Üniv. İletişim Fak.

ÜYE

Feyza HEPCİLİNGİR
Türkiye Yazarlar Sendikası

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ

11. Komisyon : Okuyucu, Yayıncı, Kitapçı, Kütüphaneci İlişkileri, Okuma Alışkanlığının Yaygınlaştırılmasında Kitle İletişim Organlarının ve Kütüphanelerin Rolü

Komisyon Raporu

Komisyonumuz, "Okuyucu, Yayıncı, Kitapçı, Kütüphaneci İlişkileri; Okuma Alışkanlığının Kazandırılmasında Kitle İletişim Araçlarının Rolü" konusunda Türkiye'deki mevcut durumu değerlendirerek, görüşlerini sorunlar - çözüm önerileri temelinde ve altı başlık altında ortaya koymaya çalışmıştır.

1. OKUMA ALIŞKANLIĞI SORUNU

Okuma alışkanlığı, bireyin, bir gereksinim ve zevk kaynağı olarak algılaması sonucu okuma eylemini yaşam boyu sürekli, düzenli bir biçimde ve eleştirici/irdeleyici nitelikte gerçekleştirmesi eylemidir. Bireysel düzlemde sağlıklı ve gelişmiş bir kişiliğin, toplumsal düzlemde ise çağdaş ve güçlü bir ülkenin ön koşulları arasında yer alan okuma alışkanlığının kazanılması ve geliştirilmesinde çeşitli etkenlerin varlığı söz konusu olmaktadır. Evde kitap okuyan ebeveyn, oyuncaklar arasına sokulan renkli, çekici kitaplar, bir kitaplık, çocuklara okunan resimli kitaplar, anlatılan masal ve öyküler, çocuğu sinema tiyatroya götürme, kitapçı ve kütüphane ziyaretleri, kitap hediye etme, TV izlemeyi nitelikli programlarla sınırlama vb. etkinlikler okuma alışkanlığı kazandırmada rol oynayan bireysel etkenler olarak özetlenebilirken; bir ülkedeki eğitimin niteliği, içinde bulunulan kültürel süreç aşaması, okuma materyallerinin fiyatı, düşünce özgürlüğünün varlığı/sınırları, iletişim organlarının yaklaşımı ve ülkedeki kütüphanelerin işlevsellik düzeyleri ise toplumsal etkenler olarak sıralanabilir. Sözü edilen etkenler çerçevesinde okuma alışkanlığı sorununun Türkiye'de şu görünümlere sahip olduğu söylenebilir :

1. Bireysel etkenler açısından, ailelerin okuma alışkanlığı konusundaki bilinç ve duyarlılıkları son derece yetersizdir. Bu konuda, yukarıda sözü edilen etkinlikleri gerçekleştiren aile sayısının çok az olduğu söylenebilir.

2. Okuma alışkanlığı olgusunun toplumların yazılı kültür aşamasına özgü olmasına karşın, Türk toplumunun sözlü kültürden yazılı kültüre tam anlamıyla geçtiğini söylemek güçtür. Günlük gazete okuyucusu sayısı, yayımlanan yıllık kitap sayısı, kitap tirajları, halk kütüphanelerine üye olanların sayısı vb. konudaki veriler bu gerçeği açık bir biçimde ortaya koymaktadır.
3. Türkiye'deki eğitim sisteminin temel niteliği ezberciliğe dayalı olmasıdır. Bu nitelikte bir eğitim sürecinden geçen bireylerin okuma alışkanlığı kazanması olanaklı değildir.
4. Tek başına belirleyici olmamasına karşın, okuma materyalinin Türkiye koşullarında pahalı oluşu sorunu ciddi biçimde ağırlaştırmaktadır.
5. Gerçek anlamda bir düşünce özgürlüğünün bulunmaması, kitap ve okumanın neredeyse suç sayılması sorunun temel kaynakları arasında sayılabilir.
6. İletişim organları, toplumda bir okuma kültürü yaratma, bu kültürü yaşatma ve geliştirmeye katkıda bulunma konusunda ne yazık ki yetersiz kalmaktadırlar. Bu konudaki TV programlarının sayısı yok denecek kadar azdır.
7. Okuma alışkanlığında anlamlı işlemlere sahip çocuk, okul ve halk kütüphaneleri Türkiye'de son derece olumsuz koşullar içinde bırakılmışlardır. Bu nedenle de işlevsiz kurumlar durumundadırlar.
8. Okuma alışkanlığı sorununun temel bileşenlerinden birisi olan "çocuk edebiyatı" konusunda ciddi, tutarlı ve sürekli bir politika ve uygulama yoksunluğu önemli bir diğer boyut olarak düşünülebilir.
9. Okuma alışkanlığı sorununun çözüm sorumluluğunu üstlenen herhangi bir kurum, kuruluş bulunmamaktadır.
10. Okuma alışkanlığı sorunu ile mücadele eden ve başarı sağlayan ülkelerde çocuk, okul ve halk kütüphaneleri ve burada çalışan kütüphaneciler bu mücadelenin merkezinde yer almaktadır. Bir anlamda bu kütüphanelerin varlık koşulu sayılan okuma alışkanlığına ilişkin bütün çözüm önerileri, sözü edilen kütüphane

ve kütüphanecileri kapsamak durumundadır. Oysa, ülkemizde bu yönde ciddi çabalar olmadığı için böyle merkezi bir rol de söz konusu olamamaktadır.

2. İLETİŞİM ORGANLARINA İLİŞKİN SORUNLAR

Kitle iletişim araçları, Türk toplumunun yazılı kültürle tanışıp okuma alışkanlığı kazanılması yönünde pek bir çaba göstermemektedir. Televizyonlarda yer alan programların okumayı teşvik edici olduğunu söylemek oldukça zordur. Öyle ki, yerli yapım programların hemen hiçbirinde ne gazete, ne de kitap okuyan rolleri bulmak mümkün değildir. Oysa ki, yabancı filmlerde kitap ya da gazete okuyan roller oldukça fazladır. Özel televizyon kanallarının sayısının artmasıyla birlikte çeşitlenen yerli yapım filmlerde, bireyler, okumaya özendirilme yerine, giyim-kuşam, marka, araba gibi meraklara ya da eylemlere yönlendirilmektedir.

Radyoların da devlet tekelinden çıkararak özel radyo kanallarının sayısının çok artmasına karşılık, bu kanallarda yer alan programlarda benzer bir niteliğin yakalandığını söylemek olanaksızdır. Radyo kanalları da televizyon kanallarının benzeri olarak Türk halkını okumaya yönlendirmekten çok uzaktır. Hatta, radyoların oluşturduğu jargonların, söylemlerin, Türkçeyi de olumsuz yönde etkilediği görülmekte; toplumda, dinlediği radyo kanalındaki suncunun jargonunu taklit etme modası yaşanmaktadır. Oysa ki, radyo kanallarında da yerel ya da ulusal çaptaki yayın çerçevesine bağlı olarak çeşitli yazarlarla şiir, edebiyat söyleşisi programlarının yapılması, toplumda edebiyat ürünlerine yönelik ilginin yükselmesinde önemli etkisi olacaktır. Ne yazık ki, radyo kanallarının hemen hepsi, böyle nitelikli programlar yerine, belirli bir eğitim almadan mikrofon başına oturmuş ve bir tarafından kaset takıp-çıkararak, aralarda da boşlukları değerlendirmek için niteliksiz konuşmalar yapan, kendilerini "sunucu" olarak tanımlayan kişilerle radyo yayınları gerçekleştirildiği için şiir, edebiyat söyleşisi gibi nitelikli programları yapmaktan olanaksızlaşmaktadır. Başka bir konu da, bilgisayar teknolojisinin olanakları sayesinde, bilgisayar üzerinden radyo yayını gerçekleştirmenin yarattığı olumsuzluklardır. Bilgisayara programlanan

şarkılar akşama kadar kendi kendine çalmakta; radyonun öteki tarafındaki dinleyiciler de insansız gerçekleştirilen bu yayından "bihaber" olarak, şarkı dinleyerek zamanlarını öldürmekte; bu süreçte de okumaya yönelik en ufak bir ilgi duymamaktadır.

Gazetelerin yazılı bir kültür sunmasına karşın Türkiye'de 1960'larda 2,5 milyon olan gazete tirajını, aradan geçen süre 4 milyona çıkarmış olması, ne kadar vahim bir tablo ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Günümüzdeki gazete tirajlarının, "gazete artışını sağlamak amacıyla dağıtım örgütü tarafından organize edildiği" belirtilen promosyonlarla canlı tutulmaya çalışıldığı göz önünde bulundurulursa, Türkiye'de gazete okur kitlesinin de ne kadar olduğu görülecektir. Ne yazık ki Türk toplumunda kitap okuma alışkanlığı olmamasından her düzeyde bahsedilmesine karşın, benzer olarak gazete de okumadığımız bir gerçektir. Gazete kuruluşları ve dağıtım örgütleri, bu bunalımı yenmek için promosyon çabalarına başvurmalarına karşın, etkin bir sonuç aldıklarını da söylemek olanaksızdır; diğer bir deyişle gazete okurlarının da alışkanlık kazanmış bir okur kitlesinden çok, çoğunlukla "kupon kesen" bir kitleye dönüştürüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Dergiler açısından okuma eylemine bakıldığında ise durum biraz daha farklı görünmektedir. Türkiye'de günümüzde çok değişik konularda ve değişik ilgi alanlarına yönelik yüzlerce dergi yayımlanmaktadır. Bu dergilerin, az ya da çok tiraja sahip olmalarına karşın, okuma bilinci kazandırılmasında önemli işlevleri bulunmaktadır. Çünkü birey, ilgi alanına yönelik olarak aldığı dergiyi okumakta ve çoğunlukla bunu uzunca bir süre saklamaktadır. Dolayısıyla dergi okurları daha bilinçli bir okur kitlesi oluşturmakta ve bu kitle genelde yüksek düzeyde kitap okuru olmaktadır. Ayrıca, birçok dergi, okuruna kitap niteliğinde eserler sunmakta ya da promosyon olarak kitap hediye etmekte, bu da dergi okurunun kitapla daha yakın ve sıcak ilişki kurmasına, okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olmaktadır.

3. YAYINCI - KİTAPÇI - KÜTÜPHANECİ İLİŞKİLERİNDE SORUNLAR

Türkiye'de halk kütüphaneleri için kitap alımı Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından merkezi olarak yürütülmektedir. Bu konudaki en önemli sıkıntının, alımlarda hemen her iktidar döneminde politik davranılması, kütüphanecilerin devre dışı bırakılması olduğu söylenebilir. Bu yaklaşım bazı dönemlerde azalsa da genelde varlığını korumaktadır.

Bir başka önemli sorun da, halk kütüphaneleri için yapılan kitap seçiminde bölgesel farklılıkların genelde dikkate alınmamasıdır. Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel koşullara sahip bölgelerde bulunan tüm halk kütüphanelerine aynı kitaplar alınabilmektedir. Kitap seçiminde uzman kişilerden yeterince yararlanılmaması ve kullanıcı gereksinim ve isteklerinin dikkate alınmaması aynı sorunun farklı boyutlarını oluşturmaktadır.

Ancak tüm bunlara karşın, kitap seçiminin her bir halk kütüphanesine bırakılması Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından yapılan merkezi alımlardaki % 25 civarındaki indirimden yararlanamama durumunu yaratacak, ayrıca bu seçim işlemi her bir kütüphanenin politik davranma riskini de azaltmayabilecektir.

Özellikle bürokrasi ve dağıtım sorunu nedeniyle halk kütüphanelerine alınan süreli yayınların çok geç ulaşması konunun tüm muhatapları açısından sıkıntı yaratmaktadır.

Üniversite kütüphaneleri ve özellikle taşra üniversite kütüphanelerinde ise yayıncı-kitapçı ile ilişkiler farklı sorunlara da sahne olabilmektedir.

Üniversite kütüphanelerinin yayın sağlamasında da bir takım aksaklıklarla karşılaşmaktadır. Her ne kadar üniversite kütüphaneleri kendi isteklerini kendileri büyük oranda sağlasa da bir takım zorluklar aşamamaktadır. Türkiye'de kütüphanelere yayın sağlamayı profesyonelce yapan firma yoktur. Halbuki yurt dışında bu alanda uzmanlaşmış birçok firma bulunduğundan yabancı yayın isteklerinin hemen hemen % 95'i (baskı tükenmemişse) elde edilebilmektedir. Yerli

yayınlarda bu oran ancak % 65'i bulmaktadır. Çok farklı yayınevlerinden bu talepleri karşılayacak bir organizasyon yoktur. Bu işe talip olanlar da henüz başarılı olmuş sayılmazlar.

Sürelî yayın abonelikleri de ülkemizde başlı başına büyük bir sorun oluşturmaktadır. Ödemelerde meydana gelen aksaklıklar postadaki gecikmeler ya da kaybolmalar, yayınevlerimizin tek aboneliğe yanaşmamaları yüzünden sürelî yayın aboneliği işlememektedir. Yurt dışında yayımlanan sürelî yayın aboneliği aracı firmalar aracılığıyla gerçekleştirirken, ülkemizdeki yerli sürelî yayınlara daha zor ulaşabilmektedir.

Bunun dışında, ödenekler serbest bırakıldığında büyük illerdeki kütüphaneciler doğrudan ilişki kurarak istedikleri yayınları genelde herhangi bir güçlükle karşılaşmadan alabilmekte iken, taşra kütüphaneleri telefon ve faks yoluyla iletişim kurmaya çalışmakta ancak çoğu zaman isteklerine yanıt alamamaktadırlar.

Üniversitelerin kendi yayınlarına ulaşmak ve satın almak ise daha da güç olmaktadır.

4. OKUYUCU-KÜTÜPHANECİ İLİŞKİLERİNDE SORUNLAR

Kütüphanelerde verilen okur hizmetinin kapsamı, yeterliliğini ve işlevselliği kütüphanecinin niteliği ile doğru orantılıdır. Türü ne olursa olsun bir kütüphaneyi klasik tanımla kütüphane yapan beş öğeden (bina, bütçe, derme, kullanıcı ve kütüphaneci) en önemli olanı kütüphanecidir.

Kütüphaneciliğin kafa ve ruh sağlığına yönelik bir hizmet olması nedeni ile bu hizmeti verenlerin kişilik yapısı da ayrı bir anlam taşımaktadır. Bu kişilik nasıl olacaktır? Sorunun yanıtı çok kapsamlı olup şu soruları beraberinde getirmektedir; Kütüphaneci, yaptığı işin değerini biliyor mu? Bilgilenme olayının insanların ve toplumların yaşantılarındaki öneminin ayırıcısında mı? Mesleki bilgisi yeterli mi? Deneyime ve birikime ne ölçüde gereksinimi var? Meslek bilinci oluşmuş mu? İnsanlarla bireysel iletişim kurabilmesi yeteneği ve sosyal psikoloji

bilgisi ne düzeyde? Bütün bu sorunların yanıtları ile kütüphaneci-okur ilişkisinin çok yakından ilgili olduğu yadsınamaz. Ancak, verilebilecek yanıtlarda hiçbirinin bir değeri olmaksızın yeterli olamayacağı gereği vardır.

Yönetim kadrolarındaki kütüphanecilerin ya da kütüphaneci olmayan ama kütüphanelerle ilgili üst düzey yöneticiliklerinde bulunan sorumluların kütüphane olgusuna bakış açıları, kütüphaneci-okur ilişkisine çeşitli biçimlerde yansımaktadır. Üst düzey yönetim kadrosunda bulunan sorumluların, kütüphaneciliği herkesin yapabileceği bir meslek olarak görmeleri sonucu kütüphane kadroları meslek bilgisi ve bilinci olmayan elemanlarla doldurulmakta, bu da kütüphaneci-okur ilişkisini olumsuz yönde etkilemektedir. Yönetim kadrolarının kütüphanelere eleman alımında meslekten olanlara daha fazla şans tanımaları ne kadar önemli ise, mesleki eğitim programlarının sık sık düzenlenmesi de o kadar gereklidir.

Hızla değişen iletişim teknolojisinin kütüphanelerde doğru biçimde kullanılması, verimli olması, meslek elemanlarının bu teknolojiye uzak kalmamaları sonucu gerçekleşecektir. Teknolojik donanım kütüphaneci-okur ilişkisini okura zaman kaybettirmeme açısından olumlu bir biçimde etkileyecek, bilgiye erişimini kolaylaştıracaktır.

Kütüphaneci-okur ilişkisini olumlu yönde etkileyecek diğer bir oluşum da kütüphanelerarası işbirliğidir. Aynı tür kütüphaneler arasında teknolojik donanım aracılığı ile sağlanacak işbirliği emek ve zaman kaybını önleyecek, parasal kaynakların da rasyonel kullanımını sağlayacaktır. Bu şekilde daha çok yayın kısa zamanda daha çok okura ulaşacağı için kütüphaneci-okur ilişkisi olumlu yönde gelişecektir.

5. YEREL YÖNETİMLERİN KÜTÜPHANE HİZMETLERİNE İLİŞKİN SORUNLAR

Bir sosyal hukuk devletinde, "Sosyal adalet, fırsat eşitliği", bireyin gelişimini engelleyen ekonomik ve toplumsal nedenlerin ortadan kaldırılması için anayasada yer alan kavramlardır. Bireye onurlu bir yaşam sağlamada devlete yüklenen görevler arasında kütüphane ku-

rumlarının yönetim ve denetimi de bulunmaktadır. Bu hizmetlerin "toplumsallaşması", "özerk" kılınması bireyin eğitim, kültür ya da bilgilenme hak ve özgürlüğünde fırsat eşitliği anlamına gelmektedir. Örgün ya da yaygın eğitimin bütünleyicisi olarak kütüphane kurumunun herkese bireysel farklılaşma, yetenek ve düzeyine uygun ölçülerde bilgilenme ortamı sağlayan tek yaygın demokratik örgüt niteliği taşır.

Toplumsal bir kurum olarak devletin varlığını sürdürmek ve istikrarını sağlamak için kütüphane yönetimlerini her zaman, değişen siyasi akımların ve şahısların etkisinden kurtarmak, tarafsızlığını sağlamak gerekir. Özerk kütüphane kurumları ancak bu ilkeyle bağımsız bir kimlik kazanır. Belli amaca yönelik, kamu hukuku ilkelerine göre kurulmuş ve kamuya özgü olan kütüphaneler kendilerini feshedemezler.

Halk kütüphanesi hizmetleri birçok ülkede yerel yönetimler tarafından verilmektedir. Türkiye'de yerel yönetimlerin bu konuda bazı yükümlülükleri olmasına karşın, hizmetler merkezi hükümet tarafından yürütülmektedir. Türkiye'de halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimler tarafından verilip verilmemesi gerektiğine yönelik bir değerlendirme yapmak için, genelde yerel yönetim yapısının ne olduğu ve Türkiye'de yerel yönetim yapısının niteliği incelenmelidir. Türkiye'de gerçek anlamda bir yerel yönetim yapısı bulunmadığı için halk kütüphanesi hizmetleri yerel yönetimlere devredilemez. Organlarını seçimle belirleyen, kesinkarar alma ve yürütme iradesi olan, yasalarla açıkça belirlenmiş yetki ve sorumlulukları bulunan, yeterli özel maddi kaynaklara ve personele sahip, yönetsel özerkliği olan yerel yönetim yapısına gereksinim duyulmaktadır. Dünyada, halk kütüphanesi hizmetlerinin yerel yönetimlerce verildiği ülkelerde, hizmetler "komiteler" aracılığıyla verilmektedir. Sözü edilen ülkelerde genel seçimlerle belirlenen şehir meclisi üyeleri arasından ve gerekirse dışarıdan kişilerden oluşturulan komiteler; belediyelerin kütüphane hizmetlerinde uymakla yükümlü olduğu temel hizmet standartları ve ayrıca kütüphane yasaları bulunmaktadır.

Türkiye'de kütüphane hizmetleri konusunda kendilerine bugünkü yasalarla verilen sınırlı görevleri dahi yapacak isek, bilinç, du-

yarlılık ve güçten yoksun yerel yönetimlere bu hizmetleri tümüyle devretmek giderilmesi olanaksız yanlışlıklara neden olacak bir tutumdur. Türkiye'de bugün yasalarda yerel yönetimlerin halk kütüphanesi hizmetleri ile ilgili yükümlülüklerinde "Kütüphane" tanımı dahi bulunmamaktadır.

* Halk için kitaplık ve okuma salonları açmak,

* İl Özel İdaresi tarafından kültür işlerini yürütmek,

* Mahalli İdareler Fonundan yararlanarak kültür alanında yatırım ve hizmetler yapmak,

* İl Özel İdareler Bütçe Formunda cari harcamalardan yararlanarak kitap almak,

* Köy Kanununda yer aldığı üzere köylere kitap götürmek gibi görevler vardır. Ancak, hiçbiri kütüphanelerin oluşturulup geliştirilmesi için yeterli olamamaktadır.

Ancak, üyelerini seçimle belirleme, karar alma ve uygulama gücü olan, yasal dayanaklara, yeterli mali olanaklara ve personele, en önemlisi özerkliğe sahip olan yerel yönetimler kütüphane hizmetlerini gerçekleştirebilirler. Bu koşulları olmayan hiçbir yerel yönetim kütüphane hizmeti veremez. Kütüphane hizmeti, bugünkü yerel yönetimlerce anlaşıldığı üzere, yalnızca bina ve kitap tahsis etmek demek değildir. Nitelikli halk kütüphaneleri için merkezi hükümet ve yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının belirlendiği bir kütüphane yasası gerekmektedir. "Sağlam" bir kütüphane yasasının çıkarılabilmesi için bir alt sistem olan kütüphaneden önce, merkezi sistemin örneğin yerel yönetimin niteliğinin değiştirilmesi gerekir. Üst sistemin sorunları çözülmmeden kütüphane alt sisteminin sorunlarını anlamlı derecede çözmek olanaksızdır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Belirlenen başlıklar altında ele alınan sorunun Türkiye'ye ilişkin boyutu kabaca böyledir. Sözü edilen sorunun çözümlenmesine katkıda bulunacağını düşündüğümüz önerilerimiz şunlardır :

1. Okuma alışkanlığı sorununda hedef kitle önce "**çocuklar**" sonra "**öğretmenler**" olmalıdır.
2. Ebeveynler, çocuklarda okuma alışkanlığı konusunda özellikle iletişim organları aracılığıyla bilinçlendirilmelidirler.
3. Öğretmenlerin, üniversite eğitimleri sürecinde, "öğrencilerde okuma ve kütüphane kullanma alışkanlığı yaratılması" konularında ders almaları ve uygulama yapmaları sağlanmalıdır. Bu konular ders programlarında yer almalıdır.
4. Eğitim sistemi, öğrencilerin farklı zeka, yetenek ve başarı düzeylerine sahip oldukları yaklaşımla tek kitap-ezbere dayalı eğitim anlayış ve yönteminden, araştırmaya-çok kaynağa dayalı anlayış ve yönetime geçmelidir. Bu gerçekleşene kadar okuma alışkanlığı ve kütüphane kullanımına yönelik uygulamalar anlamlı oranda artırmalıdır.
5. Gerçek anlamda bir düşünce özgürlüğü sağlanmalıdır.
6. İletişim organlarının okuma kültürü yaratma konusunda ticari kaygılardan uzak hareket etmeleri sağlanmalıdır.
7. Özellikle çocuk, okul ve halk kütüphanelerine işlerlik kazandırılmalıdır. Bir kütüphane yasası çıkarılmalıdır.
8. Okuma materyallerinin fiyatlarının bireylerin alım gücünü aşmaması olanağı yaratılmalıdır.
9. Çocuk edebiyatı konusunda sürekli, tutarlı ve ciddi bir politika yaşama geçirilmelidir.
10. Okuma alışkanlığı ve çocuk literatürü sorununun çözüm sorumluluğunu üstlenecek özerk bir yapılanma (vakıf, enstitü, dernek vb.) gerçekleştirilmelidir. Bu gerçekleşene kadar Kültür Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlıkları merkez örgütlerindeki birer şubelerini bu soruna yönelik olarak ayırmalı ve organize etmelidirler.

11. Halk kütüphanelerine kitap alımında politik ölçütler kullanılmamalı ve kütüphaneciye inisiyatif verilmelidir. Seçim işleminde bölgelerin sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıkları ile kullanıcı istek/gereksinimleri dikkate alınmalıdır. Seçimin uzmanlar tarafından nesnel ölçütlere göre yapılmasını sağlayacak yeni bir yapılanmaya gidilmelidir.
12. Halk kütüphanelerine kitap alımı için mutlaka yeterli bütçe ayrılmalı ve buna yönelik ödeneklerin hükümetlerin tasarruf genelgeleri kapsamına alınmaması sağlanmalıdır. Çünkü, kitap, tasarruf edilecek bir madde değildir.
13. Sağlıklı, köklü ve ciddi bir yerel yönetim düzenlemesi yapılmadan, mesleki standartlar oluşturulmadan ve çerçeve bir kütüphane yasası çıkarılmadan halk kütüphanesi hizmetleri yerel yönetimlere devredilmemelidir.
14. Yayıncılar, kütüphanelere kitap ve süreli yayın seçiminde yardımcı olacak yayın kataloglarının istenilen içerikte ve sürekli/düzenli olarak yayımlanmalı ve kütüphanelere göndermelidirler. Yayınların kütüphanelere sağlanmasında yeni bir örgütlenme gerçekleştirilmelidir. Daha ayrıntılı olarak belirtmek gerekirse ;

* Ülkemizde düzenli bir yayın katalogu çıkarılmamaktadır. Veralan kataloglarda ise yeterli bilgi olmadığı gibi, yeralan bilgiler de eskimiştir. Bu nedenle kataloglar sayesinde doğrudan yayınlara ulaşılamamaktadır. Yayınevlerince yapılacak olan bir organizasyonla belirli sürelerde sağlıklı kataloglar çıkarılması ve bunların kütüphanelere ücretsiz dağıtılması, gerekirse devletin bu konuyu desteklemesi sağlanmalıdır.

* Süreli yayın aboneliklerinde tek tek bütün yayınevlerine ulaşmak yerine, bir merkeze ulaşarak aboneliğin gerçekleştirilmesi ve bunun için yurt dışı aracı kurumlar örnek alınarak bir organizasyon sağlanması yoluna gidilmelidir.

* Kamu kurumlarının yayın alımlarında bürokrasi yüzünden ödeme süresi uzadığından bazı yayınevleri bu kurumlara yayın sağlamada soğuk davranmaktadırlar. Bu nedenle bürokrasinin azaltılarak, kamu kurumlarına yayın sağlamada yayınevleri bu anlamda desteklenmelidir.

* Yayın etkinliklerinin her aşamasında (Telif, basım, yayım, posta giderleri, vb.) devletin yardımcı desteğinin sağlanması gerekmektedir.

15. Kitabevi açacak ve yayıncılık yapacak kişilere yönelik örgün ve/veya yaygın eğitim olanakları yaratılmalı, kişiler ancak bu eğitimden geçtikten sonra bu işleri yapabilmelidirler.
16. Kitabevi ve kütüphaneler sıcak ve çekici mekanlar haline getirilmelidirler/dönüştürülmelidirler.
17. Televizyonlardaki çocuklara yönelik programlar, okumayı sevdirecek, çocuğun okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olacak içerikte hazırlanmalıdır. Bu konuda trafik eğitimi konusu örnek olarak alınır, televizyon yayınlarının belirli bir oranında çocuğu okumaya yönlerecek, onlara okumayı sevdirecek programların yayımlanması koşulu getirilmelidir.
18. Televizyonlarda yayımlanan yerli programlarda, gazete, dergi ya da kitap okuyan rollere ağırlık verilmelidir. Böylece, gerek ebeveyn ve gerekse çocuk üzerinde okumaya yönelik bir ilginin doğması sağlanabilir.
19. Radyo ve televizyon programlarında, müzik eğlence programları gibi şiir, edebiyat söyleşisi, yazarlarla söyleşiler vb. programlar yapılarak, toplumda edebiyata karşı bir sempatinin, ilginin doğması sağlanmalıdır. Bu tür söyleşiler ya da kitap tanıtım programlarına müzik eğlence türü programlar içinde yer verilmesi ile toplumun okumaya, kitaba, gazeteye karşı daha ilgili olması sağlanabilir.
20. Yerel radyoların bir kasetçalar gibi yayın yapmasından kurtulması sağlanmalı; bu radyolarda yerel yazar, şair, sanatçıların tanıtıldığı, onlarla söyleşilerin yapıldığı, eserlerinin okunduğu programlara yer verilmelidir.
21. Gazetelerin yalnızca ticari kaygılarla yaptıkları promosyonlar, kültürel amaçlı promosyanlara dönüştürülmeli, böylece okurların kendi kitaplıklarını kurmalarına yardımcı olunmalıdır. Evlerde küçük de olsa kitaplıkların oluşması okuma sevgisinin doğmasında

önemlidir. Bu nedenle, kitap fiyatlarının pahalı olmasından yakınılan, ayrıca gazete okumayan bir toplum da olduğumuz bir dönemde, gazete sayesinde hem gazete hem de kitap okumaya yönelik bir ilginin doğmasında gazete promosyonlarından yararlanmak yerinde olacaktır. Böylece, toplumumuzda gazete ve kitap okuma alışkanlığı aynı anda birçok kişiye kazandırılabilir. Ancak, promosyon olarak verilecek kitapların okumayı sevdirecek biçim ve içerikte olmaları gerekliliği bulunmaktadır. Yoksa, gazete ile birlikte verilecek bir spor ansiklopedisinin okumaya ilgi uyandırma yerine evdeki vitrinlerde süs olarak durması kaçınılmaz olacaktır.

Komisyon raporu olarak hazırlanan bu çalışmada dile getirilen sorunların çözümü için temel gerekliliğin çağdaş, sürekli ve tutarlı bir kültür politikası ve bunu yaşama geçirecek irade olduğu için hiç bir zaman gözardı edilmemelidir. Böyle bir politikanın yokluğunda gerçekleştirilecek olumlu işler, geçici başarılar sağlayan iyi niyetli çabalar olarak anılacak, ancak, bunlar gerçeği dönüştürmeye yetmeyecektir. Böylesine kültürel zenginliğe sahip bir ülkenin bu anlamda bir kültür politikasının olmaması en hafif deyişle "acı"dır. Daha da acı olan, "çözümün basitliğine" karşın "çözümlemenin inanılmaz güçlüğü"dür. Güçlülüğün aşılması istem ve dileğiyle saygılar sunarız.